מכון ון ליר בירושלים
THE VAN LEER JERUSALEM INSTITUTE
معهد فان لير في القدس

מכון ון ליר בירושלים

טיוטה לשיח ציבורי

נייר עמדה מדיני

מוגש על ידי

אורי שגיא וגלעד שר

נייר העמדה המדיני מציע תכנית לעיצוב מציאות החיים והבטחת האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל. התכנית קוראת לשני שלבים של היפרדות יזומה, המאפשרים בעתיד חזרה למשא ומתן עם הפלסטינים.

מכון ון ליר בירושלים יזם את המחקר המוצג כאן במסגרת מאמציו להעשיר, להעמיק ולהמריץ את השיח הציבורי בשאלות מרכזיות שעל סדר היום הלאומי בישראל.

אב תשס"ב

אוגוסט 2002

במסמך מוצגים עקרונות ומפה מפורטת. אימוצם בהחלטת המנהיגות ובתמיכה ציבורית רחבה יחייב עבודת מטה מסודרת.

מדובר בטיוטה לעיון, לביקורת ולתגובה ציבורית ולא בעמדה מדינית שהמכון, מנהליו או עובדיו תומכים בה.

© 2002, כל הזכויות שמורות למכון ון ליר בירושלים ולמחברים.

עיקרי הדברים

הסכסוך ההיסטורי בין יהודים לערבים ניצב בצומת מכריע. כשם שלפני חצי מאה נטלה בידיה התנועה הציונית יוזמה להבטחת קיומו של בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל – כך נכון לעשות גם היום. ההתמודדות עם האיומים האסטרטגיים על מדינת ישראל, ערעור תחושת הביטחון האישי, קיטוב השסעים בחברה הישראלית, המשבר הכלכלי והבקיעים בשלטון החוק מצטרפים להתלבטות מוסרית וערכית של מרבית מרכיבי החברה הישראלית. משלא צלח הניסיון מרחיק הלכת של ישראל להביא לסיום הסכסוך באמצעות פשרה היסטורית נדרשת יוזמה להבטחת האינטרס החיוני של מדינת ישראל: קיומה של מדינה יהודית, ציונית ודמוקרטית.

ארבע חלופות עיקריות עומדות היום בפני ישראל: המשך הסטטוס קוו, חתירה להסכם עם ההנהגה הפלסטינית הנוכחית, כיבוש מחדש של השטחים וכינונו של ממשל צבאי. כפי שמפורט בנייר העמדה, אף לא אחת מן השלוש תבטיח, לטווח הארוך, את האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל, ולכן מוצע לנקוט בחלופה הרביעית: מהלך של היפרדות יזומה אשר יאפשר בעתיד חזרה למשא ומתן.

בהיעדר הנהגה פלסטינית היכולה להוביל את העם הפלסטיני להסכם יציב אשר יביא לסיום הסכסוך, מחברי המסמך משוכנעים כי היערכות יזומה, מדורגת, על קו גבול זמני, תוך גיבוש הסכמה לאומית ותמיכה בינלאומית, יכולה לעצב את המציאות באופן המבטיח את קיומה של מדינה יהודית, ציונית ודמוקרטית, ולהביא לתנופה מדינית, כלכלית וחברתית, לישראל ולאזור כולו.

בבסיס התכנית קו גבול זמני המצוין על גבי המפה המצורפת. בשלב הראשון, "תקופת המעבר", תישא ישראל באחריות הביטחונית בשטחים הפלסטיניים, תושלם בניית המכשול הפיסי לאורך קו הגבול, יושלם התכנון למעבר היישובים הישראליים ליישובי קבע על-פי תכנון לאומי, ויוגדר תפקידה של הקהילה הבינלאומית בשיקום מוסדות הממשל הפלסטיני. בשלב השני, יושלם מפעל ההתיישבות ביישובי הקבע, יופרדו התשתיות ויכונן משטר גבול אפקטיבי בין ישראל לשטחים הפלסטיניים. בתיאום בינלאומי, ובהסכמת ישראל, עשוי כוח בינלאומי צבאי-אזרחי, בעל מנדט מוגדר, להתפרס בשטחים הפלסטיניים. בירושלים ימוסדו הסדרים בלתי-פורמליים שיביאו להחלשת הזיקה בין ירושלים היהודית לאוכלוסייה הערבית בעיר, וייבנו חלופות לשירותים עירוניים לתושבים הערבים.

נייר עמדה זה ייחודי בכך שהוא מעמיד את ההיפרדות בין ישראל לפלסטינים על בסיס אינטרסים ארוכי טווח ועל ביסוס הביטחון הלאומי של מדינת ישראל ובכך שהוא התגבש בתהליך ארוך ומעמיק שבו שותפו עשרות מומחים מן האקדמיה, השירות הציבורי והמגזר הפרטי. אלה התייחסו לסוגיות ולהצעות הצוות ובחנו אותן. המסמך כולל רעיונות, מחקרים ועבודות שהציגו המומחים השונים בפני הצוות והתייחסויות שלהם שניתנו בשני הסימפוזיונים הסגורים שבהם הוצגו העקרונות המוצעים. יחד עם זאת, המסמך משקף אך ורק את דעתם, פה אחד, של ראשי הצוות, ואת רוב דעות חבריו.

הצוות מודה לכל מי שהיה שותף לעבודה, ומזמין את מוסדות מדינת ישראל ואת הציבור להתייחס, לבקר, ובכפוף לשינויים – אם יהיו – לאמץ את קווי המדיניות המוצעת.

<u>תוכן עניינים</u>

- מבוא 5
- החזון הציוני והאינטרסים הלאומיים 7
- נתונים והנחות יסוד 8
  - המגמות האתנו-דמוגרפיות..... 8
  - הרקע הביטחוני ו"תכניות הפרדה" 9
  - הרקע הכלכלי 10
  - החלופות המדיניות 11
  - "הקו הירוק" 12
  - מצב הקבע..... 13
- המדיניות הישראלית המוצעת..... 14
  - חמישה עקרונות..... 14
  - מפת ההיערכות 15
  - יישום מדורג 16
  - דגשים ונקודות נוספות 17
  - ירושלים..... 19
  - יחסי החוץ של ישראל והמערכת הבינלאומית..... 20
  - המיעוטים הלאומיים..... 22
- משמעויות עיקריות של המדיניות המוצעת 22
- סיכום..... 24

<u>נספחים</u>:

נספח 1 – קו ההיערכות המוצע..... 25

נספח 2 – נתונים דמוגרפיים..... 27

נספח 3 – מפה דמוגרפית – מדינת ישראל 31

נספח 4 – מפה דמוגרפית – ירושלים..... 33

נספח 5 – נתונים כלכליים..... 35

נספח 6 – 6.1 הצוות 51

6.2 מומחים שהופיעו בפני הצוות..... 52

6.3 משתתפי הסימפוזיונים..... 53

*** המסמך נכתב על ידי מוטי קריסטל.**

מבוא

בספטמבר 2000 שינתה המציאות בישראל את פניה: מתהליך מדיני שנועד לקרב את ישראל והמזרח התיכון כולו אל סף תקופה חדשה – הידרדר המצב לעימות אלים. המציאות שנכפתה מאז על אזרחי ישראל מתאפיינת במערכת מורכבת של התמודדות חיצונית ופנימית. האיום האסטרטגי בטווח הארוך, התגברות הפונדמנטליזם האסלאמי והעוינות העממית, הערבית והמוסלמית, ומאמצי ההצטיידות של מדינות וארגונים עוינים בנשק להשמדה המונית – מציבים אתגר חיצוני למדינת ישראל המחייב אותה להקצאת משאבים לאומיים. המשבר הכלכלי העמוק שאליו נקלע המשק הישראלי[1], העמקת השסעים בחברה הישראלית והבקיעים המתגלים בשלטון החוק ובנורמות המדריכות את הפרט והכלל – מהווים אתגר פנימי ותובעים גם הם הקצאת משאבים לאומיים.

התמודדות כפולה זו מתחדדת על רקע התלבטות מוסרית וערכית של החברה בישראל, שמקורה בכמה גורמים: שנות הכיבוש והשליטה על עם אחר במשך שלושה עשורים ויותר; הקיטוב האידיאולוגי שחל מאז החל תהליך השלום ששיאו היה ברצח ראש הממשלה יצחק רבין; גלי העלייה ופסיפס התרבויות המרכיב את החברה בישראל; שיטת הממשל והיעדר חוקה. כל אלה לא אפשרו לבסס סולם ערכים ונורמות התנהגות מוסכמות בחברה הישראלית.

על רקע זה בחר מכון ון ליר בירושלים להציג נייר עמדה זה. הנייר הוא פרי עבודתו של צוות מקצועי בראשותם של האלוף (מיל.) אורי שגיא ועורך הדין גלעד שר ובהשתתפות ראש מכון ון ליר בירושלים, ד"ר שמשון צלניקר. נייר העמדה מתווה מסגרת לתכנית מדינית. עיקר ייחודו בתהליך שלו היו שותפים עשרות מומחים ובעלי ניסיון בנושאים העומדים על הפרק, מומחים ששיקפו עמדות מגוונות בעלות מכנה משותף רחב: הגנה על האינטרס ארוך הטווח של מדינת ישראל – קיומה כמדינה יהודית, ציונית ודמוקרטית.

נייר העמדה מציע מסגרת של מדיניות שלבית, מבוקרת ומאוזנת שתיצור מנוף לחברה הישראלית להגשמת היעדים החיוניים לביטחונה הלאומי, ותסייע לכונן חברה שוויונית יותר במישור הפנימי. **התנאי לאלה הוא קביעתם של גבולות יציבים, אשר על אף שאינם גבולות הקבע, מצביעים על הכיוון הרצוי למדינת ישראל: מדינה בעלת רוב יהודי מוצק, בעלת ערכים יהודיים והומניטריים, מדינה המכבדת את המיעוט הלאומי הערבי המצוי בה וחיה בביטחון, בשכנות טובה וללא התערבות בענייניה של המדינה הפלסטינית, כשזו תקום.**

בעשור האחרון ביקשה ישראל להגיע להסכם שיבטיח את סוף הסכסוך עם הפלסטינים בדרך של פשרה היסטורית בין שאיפותיהם הלאומיות של שני העמים והסדר מדיני שיבטיח את קיומה של ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית, בגבולות ריבוניים ברורים, מוסכמים ומוכרים. יעד זה נותר היעד האסטרטגי של מדינת ישראל. ואולם לאחר שהפלסטינים דחו את היד שהציעה שלום ופשרה, על ישראל לנקוט דרך שונה להשגת אותו יעד ולנקוט יוזמה מדינית אחרת אשר תבטיח את הביטחון הלאומי.

טיוטה להערות

[1] אנו מודים לד"ר דן בן-דוד על הנתונים הכלכליים, המובאים בנספח 5.

במהלך בן 36 חודשים, בשני שלבים של 18 חודשים כל אחד, שלבים הכוללים בלמים ואיזונים, יכולה ישראל להקטין את החיכוך בין שתי האוכלוסיות, לאפשר חיים בביטחה וברווחה לשני העמים, ולהיפרד מרוב האוכלוסייה הפלסטינית. היפרדות זו היא שלב בדרך למצב הקבע. המטרה עודנה להגיע להסכמה עם הפלסטינים על הגבולות ומצב הקבע, זאת כשתתייצב בצד הפלסטיני הנהגה אחראית.

בימים אלה החלו להקים מערך של גדר שתחצוץ בין שטחי יהודה ושומרון לבין מדינת ישראל. במהלך העבודה על מסמך זה הציג נשיא ארצות-הברית, ג'ורג' בוש, את יסודות המדיניות של ממשלו ביחס לסכסוך. קווי יסוד אלה משתלבים בעמדת ממשלת ישראל הרואה בתקופה הנוכחית "תקופה סטטית", עד לכינונה של הנהגה פלסטינית נקייה מטרור ומשחיתות שלטונית. נייר זה מציג "מפת דרכים" ליישום אופרטיבי של קווי היסוד המדיניים שהציג הנשיא בוש בנאומו מיוני 2002, בלי להמתין לשינויים בהנהגה הפלסטינית.

מסמך זה מציע לבחור בתהליך משולב, מבוקר ומדורג הרואה בהיפרדות מנוף להגדרת תכנים לאומיים ולהנפת דגלים חברתיים, בנוסף על הגדרת גבולות ויצירת מציאות שיש בה ביטחון. קידום הרעיונות המוצעים כאן יביא לבשורה, לתקווה, לפיתוח ולשגשוג לאומי.

טיוטה להערות

החזון הציוני והאינטרסים הלאומיים

"בארץ ישראל קם העם היהודי, בה עוצבה דמותו הרוחנית, הדתית והמדינית, בה חי חיי קוממיות ממלכתית, בה יצר נכסי תרבות לאומיים וכלל-אנושיים והוריש לעולם כולו את ספר הספרים הנצחי.

...זוהי זכותו הטבעית של העם היהודי לחיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית...

מדינת ישראל תהיה פתוחה לעליה יהודית ולקיבוץ גלויות, תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה, תהא מושתתת על יסודות החירות, הצדק והשוויון לאור חזונם של נביאי ישראל, תקיים שוויון זכויות חברתי ומדיני גמור לכל אזרחיה בלי הבדל דת, גזע ומין, תבטיח חופש דת, מצפון, לשון, חינוך ותרבות, תשמור על המקומות הקדושים של כל הדתות, ותהיה נאמנה לעקרונותיה של מגילת האומות המאוחדות.

...אנו קוראים – גם בתוך התקפת הדמים הנערכת עלינו זה חודשים – לבני העם הערבי תושבי מדינת ישראל לשמור על השלום וליטול חלקם בבניין המדינה על יסוד אזרחות מלאה ושווה ועל יסוד נציגות מתאימה בכל מוסדותיה, הזמניים והקבועים."

(מתוך הכרזת העצמאות)

אף היום נדרשת **הבטחת קיומה של מדינת ישראל, יהודית ודמוקרטית.** ארבע קביעות היו ועודן מקובלות על רובה המוחלט של התנועה הציונית, מאז היווסדה ועד היום:

- ריכוזו של רוב העם היהודי במולדתו, בארץ ישראל[2].
- קיומה של מדינה יהודית בעלת רוב יהודי מוחלט בארץ ישראל.
- החייאתה של תרבות עברית (שפה, ספרות, היסטוריה, יצירה) כיסוד הרוחני של המדינה היהודית בארץ ישראל.
- שאיפה כי העם היהודי יהיה עם ככל העמים, החי חופשי במדינתו ומקיים בה חיים איכותיים, שיש בהם שפע, קדמה ותרבות.

טיוטה להערות

[2] על פי מדדים ותחזיות דמוגרפיות – המתחשבים במציאות הנוכחית, ללא שינויים עולמיים דוגמת קריסת ברית המועצות – תתרכז **מחצית העם היהודי במדינת ישראל בתוך 30 שנה**. זאת, לא עקב העלייה, ששיעוריה יפחתו וילכו בשלושת העשורים הקרובים, אלא עקב צמצום הדרגתי בגידול האוכלוסייה היהודית בעולם ובתפוצות (דלה-פרגולה, 2000, נספח 2).

נתונים והנחות יסוד

המגמות האתנו-דמוגרפיות

נתונים דמוגרפיים – ארץ ישראל המנדטורית

המגמות הדמוגרפיות בשטח ארץ ישראל שממערב לירדן מצביעות על כך, שבהיעדר עלייה מסיבית של יהודים, תהווה האוכלוסייה היהודית[3] בסוף העשור הנוכחי רק 51% מכלל היושבים בין הירדן לים. כעבור עשור (שנת 2020) תהפוך האוכלוסייה היהודית למיעוט (47%), ובמחצית המאה הנוכחית (2050) יהוו היהודים רק 37% מכלל האוכלוסייה שבין הירדן לים. לעומת זאת, אם ייקבע קו מדיני ברור בין ישראל לשטחים הפלסטיניים, על בסיס הקו הירוק, תהווה האוכלוסייה היהודית ב- 2010 רוב של 79% במדינת ישראל, אולם גם רוב זה ילך ויקטן עד ל- 74% בשנת 2050.

בתחומי מדינת ישראל

כיום חיים בגבולות מדינת ישראל 5.01 מיליון יהודים ו- 1.11 מיליון ערבים[4] המהווים כ- 19% מן האוכלוסייה במדינה, עפ"י ההתפלגות הבאה:

- 200 אלף ביישובים ערביים לאורך קו התפר.
- 200 אלף תושבים ערבים באזור ירושלים בעלי "תעודת זהות" ישראלית (תושבים שאינם אזרחים).
- 200 אלף בדואים, מהם 50 אלף בגליל, והשאר בנגב.
- 150 אלף ביישובים ערבים-מוסלמים בגליל.
- 150 אלף בני העדה הנוצרית.
- 150,000 פלסטינים, מצרים וירדנים השוהים בישראל באופן בלתי חוקי, ומרוכזים בעיקר ביישובים הערביים לאורך קו התפר.
- 60 אלף ערבים תושבי ערים מעורבות (חיפה, עכו, נצרת עילית, רמלה, לוד).

טיוטה להערות

כמו כן חיים במדינה 100 אלף דרוזים וצ'רקסים.

לא נעלמו מעיני מחברי המסמך התפתחויות לאומיות וחברתיות בקרב ערביי ישראל במשך השנים. אף איננו מתעלמים מתהליכים חברתיים המשפיעים על יכולתה של מדינת ישראל, גם בגבולות הקו הירוק, להבטיח את קיומה כמדינה יהודית ודמוקרטית לדורות הבאים.

[3] כולל שיעור ניכר של יוצאי חבר העמים אשר אינם יהודים, אולם נכללים בקבוצת אוכלוסייה זו (שם).
[4] מצ"ב מפה דמוגרפית (נספח 3).

הרקע הביטחוני ו"תכניות הפרדה"

ישראל, כמדינה שומרת חוק המחויבת לזכויות האדם, אינה מצליחה למנוע באופן מוחלט חדירת פעילות חבלנית ופלילית עוינת לשטחה. בשטחי הרשות הפלסטינית קיימות תשתית טרור ענפה ויכולת מבצעית. ההערכה, המקובלת גם על מחברי המסמך, היא כי היכולת והמוטיבציה לפַגע ימשיכו להתקיים כל עוד לא יימצא הסדר מדיני. מנגד, עוצמתה הצבאית של ישראל משמשת אמנם גורם הרתעה המונע לפי שעה התלקחות של מלחמה אזורית, אבל היא אינה ניתנת למימוש מלא בעימות עם הפלסטינים.

טרור המתאבדים והמבוי הסתום המדיני הובילו לגידול בתמיכה הציבורית ברעיון ההפרדה החד צדדית[5]. "הפרדה" הפך למונח שגור, אף כי מעטים יודעים מהם ההבדלים והתפיסות השונות הכלולות בתכניות "ההפרדה" למיניהן. המציאות השוררת עתה, ובמיוחד המצב הפוליטי ועמדתו המוצהרת של ראש הממשלה כי לא יפנה התנחלויות בעת הזו, הביאו להתפתחותה של תפיסת "ההיפרדות הביטחונית"[6]. עיקרה של התפיסה – הקמת מערכת של מכשול פיסי עם אמצעים טכנולוגיים ללא שינוי בפריסת ההתיישבות היהודית ביהודה, שומרון וחבל עזה. השלמת מערכת זו אמורה לסייע לסיכול מעבר מפַגעים. ואולם, "הפרדה ביטחונית", בהיעדר מהלכים מדיניים נלווים, לא תוכל להשיג ביטחון מלא, שכן אין היא מתחשבת בשורשי הסכסוך ובמוטיבציה הפלסטינית הנובעת מהם. "היפרדות ביטחונית" בלבד עלולה למקד את הטרור הפלסטיני במתנחלים ובכך ליצור פער דה-פקטו בין רמת הביטחון שתוקנה לתושבי ישראל לבין רמת הביטחון שתהיה לישראלים ביישובים ביהודה שומרון ועזה.

ה"היפרדות הביטחונית" כשלעצמה אינה מספקת ויש לראותה כשלב ראשון להיפרדות בין האוכלוסיות על בסיס קו היערכות מדיני, המבוסס על הכרה במציאות הנוכחית לצד נכונות לפתרון כולל שיושג בעתיד במשא ומתן.

טיוטה להערות

[5] הלוך הרוח הציבורי מצביע על כך ש- 24% מן הציבור אינם מוכנים לפנות אף לא התנחלות אחת לצורך ההפרדה, 28% הסכימו לפינוי ההתנחלויות המבודדות והמרוחקות לשם כך, 14% היו מוכנים לפינוי רוב ההתנחלויות, ואילו 32% מוכנים לפינוי כולן. **רוב בולט של הציבור היהודי בישראל מוכן, אפוא, לפנות התנחלויות לצורך הפרדה חד צדדית, (אוניברסיטת תל אביב, מרכז תמי שטיינמץ, מדד השלום, פברואר 2002. להלן, "מדד השלום").**

[6] תפיסה זו באה לידי ביטוי בדברי נשיא המדינה משה קצב *("יש ליצור הפרדה ביטחונית זמנית עד שתסתיים האינתיפאדה... ולשקול הטלת ממשל צבאי על השטחים שבשליטת צה"ל. מעריב, 2.5.2001)* ובתכניתו המדינית של יו"ר העבודה, שר הביטחון בנימין בן אליעזר.

הרקע הכלכלי[7]

המציאות הכלכלית והמציאות הביטחונית-מדינית שזורות זו בזו. תחזית הצמיחה לשנת 2003 עומדת על 1%, ובראייה לאחור מצביעה יותר מכול על חוסר היכולת של מדינת ישראל לממש את פוטנציאל הצמיחה הטבוע בה. במונחים ריאליים עדיין גבוה מחירה של מלחמת יום הכיפורים מן ההפסדים שנגרמו עד כה כתוצאה מן העימות האלים עם הפלסטינים (8 מיליארד דולר), אולם התחזיות מצביעות כי נתון זה יתהפך במהרה.
שיעורי האבטלה גדלים ועשויים להגיע ל- 11% ויותר עד סוף השנה ואף ל- 12% ב- 2003. מרבית המובטלים הם בעלי השכלה נמוכה, נשים, ערבים ותושבי פריפריה. העימות האלים גורם לאי ודאות ולירידה בפעילות הכלכלית. משקי הבית מגיבים ביתר זהירות בהוצאות ובכך הם גורמים לירידה בתוצר אך מגדילים את החיסכון. שיעור הוצאות הממשלה אינו יורד ביחס הנדרש לירידה המסיבית בהכנסות עקב הירידה בפעילות הכלכלית. לכן גדל הגירעון הממשלתי. החוב של הסקטור הציבורי גדל וכתוצאה מכך גדל הסיכון של ישראל, לעומת מדינות אחרות – מה שעלול להביא לירידה בדירוג האשראי ולהמשך התרחקות משקיעים מישראל. כבר היום יש תנועות הון רבות מישראל החוצה.

הדרך ליציאה מן המשבר הכלכלי תלויה בגורמים חיצוניים, כמו המציאות הביטחונית והמציאות הכלכלית הגלובלית, אולם גם בהנהגה כלכלית החלטית ואמיצה. הקצאת משאבים למימוש הרעיונות המדיניים המוצגים במסמך זה, הכרוכה בהקמת המכשול בנייה בעת העתקת היישובים ביהודה, שומרון ועזה לתחומי ישראל ולגושי ההתיישבות והתאמת מערכות התשתית להיפרדות – יש בה כדי ליצור מנוף לצמיחה כלכלית ולעידוד השקעות, בד-בבד עם הקצאה מחדש של משאבים לעיירות הפיתוח ולתושבי הפריפריה. תנופה כלכלית זו מכוונת ליצור סדרי עדיפויות סוציו-אקונומיים חדשים ולתקן את העיוותים הכלכליים-חברתיים שנוצרו במדינת ישראל בעבר.

טיוטה להערות

[7] בהתבסס על הרצאתו של פרופ' צבי אקשטיין באוניברסיטת תל-אביב ביוני 2002. נתונים נוספים ראה בנספח 5.

החלופות המדיניות

בפני מדינת ישראל עומדות היום ארבע חלופות מדיניות: האחת, שימור הסטטוס קוו הנוכחי. השנייה, המותנית בשותף מן הצד הפלסטיני, קוראת להשגת הסכם עם הפלסטינים (בין אם הוא ייקרא הסכם זמני, הסכם ביניים, הסכם מעבר או הסכם קבע). החלופה השלישית היא כיבוש מחדש של השטחים הפלסטיניים וכינון "ממשל צבאי" על האוכלוסייה הפלסטינית ואילו החלופה הרביעית היא מהלך מדיני חד צדדי (שיוצג בהרחבה בהמשך), המאפשר גם את המשך המשא ומתן המדיני[8].

באשר לחלופה הראשונה יש הטוענים כי שימור הסטטוס קוו המדיני לא יארך זמן רב, שכן המגמות בהנהגה הפלסטינית והמעורבות העמוקה של שירותי הביטחון המצריים והאמריקניים יובילו – במהלך החודשים הקרובים – לשינויים בהנהגה הפלסטינית ולכינונו של מנגנון "שמרטפות" בינלאומי שיוכל להבטיח את קיומם של הסדרי ביניים עם מדינת ישראל. ואולם, גם כך לחלופה זו חסרונות בולטים. הסטטוס קוו הוא במהותו המתנה פסיבית לשינויים בהנהגה הפלסטינית, תוך כדי מגמה רציפה של הסלמה צבאית. השתלטות חוזרת ונשנית של צה"ל על הערים הפלסטיניות תובעת כבר היום מישראל מחיר גבוה מבחינה מוסרית, ביטחונית וכלכלית. מעבר לכך, המתנה לשינויים בצד הפלסטיני עלולה לארוך זמן רב, שבמהלכו תמשיך להיווצר, בתחומי מדינת ישראל, מציאות דמוגרפית וטריטוריאלית החותרת תחת קיומה כמדינה יהודית ודמוקרטית.

לחלופה השנייה – הגעה להסכם עם הצד הפלסטיני – סיכויי מימוש נמוכים בעת הזו[9]. ראשית, הציבור הישראלי, גם מקרב תומכי מפלגת העבודה ומפלגות השמאל, אינו מאמין עוד בהנהגה הפלסטינית המתפוררת. די בטיעון זה על מנת להשמיט כל היתכנות למהלכים הסכמיים. לכך יש להוסיף כי גם העמדה הרווחת בקהילה הבינלאומית, כפי שהובעה בבהירות בנאומו של הנשיא בוש ובתגובות האירופיות, היא כי אין לראות בהנהגה הפלסטינית הנוכחית פרטנר להסכם עם ישראל. בימים אלה מתקיים מאמץ בינלאומי, שמתבטא בדרישה ל"רפורמות שלטוניות" ברשות הפלסטינית (על פי הקו של האיחוד האירופי ושל האו"ם) ואפילו בדרישה מפורשת להביא להחלפת ההנהגה הנוכחית (נאום בוש). אבל לרפורמה כזו סיכויי התממשות קלושים, אלא אם יחולו שנויים פרסונליים מרחיקי לכת ברשות הפלסטינית בתקופה הקרובה. מחברי מסמך זה סבורים כי שינויים שלטוניים ברשות הפלסטינית, ובכללם שינויים פרסונליים, לצד רפורמה מקיפה במנגנוני הביטחון ובמערכות השלטון, הם תנאי הכרחי להתגבשותו של שותף פלסטיני שאתו אפשר יהיה לחדש את המשא ומתן על הסכם הקבע. ואולם, התממשותו של תנאי זה עלולה לארוך זמן רב. ולכן, כל עוד הוא אינו מתקיים, נכון לדבוק במהלכים חד צדדיים שמטרתם הגנה על האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל.

טיוטה להערות

יתרה מזאת, גורמי הכוח בשטחים הפלסטיניים, כמי שמשקפים את דעת הקהל הפלסטינית[10], אינם בשלים היום למהלכים הסכמיים עם ישראל.

החלופה השלישית – כיבוש מחדש והטלת ממשל צבאי[11]. לחלופה זו חסרונות בולטים. בראש ובראשונה במימד המוסרי-ערכי של המשך השליטה על עם אחר. הכרסום בחוסן

[8] מחברי המסמך סבורים כי גם התערבות בינלאומית כפויה אינה יכולה להביא ליצירת מציאות שתבטיח את האינטרסים החיוניים למדינת ישראל.

[9] לוועידה בינלאומית כשלעצמה אין תוחלת מדינית והיא אינה מהווה חלופה לתכנית מדינית. ועידה אזורית צריכה להיות הפורום שבו יידון נייר עמדה זה בפני הקהילה הבינלאומית.

[10] הסקר האחרון של חליל שקאקי (מאי 2002) מצביע על הלכי הרוח המורכבים בקרב הציבור הפלסטיני לפיו שני שלישים מן הציבור תומכים ביוזמה הסעודית (חזרה לקווי 1967 והקמת מדינה פלסטינית עצמאית), אולם רק 17% מאמינים כי הדבר אפשרי. ואולם, על אף הירידה שחלה בשיעור זה בחודשים האחרונים, רוב הציבור הפלסטיני (52%) עדיין תומך בפיגועי התאבדות בישראל והרוב המוחלט (90%) תומך בהמשך פגיעה אלימה בחיילים ובמתנחלים.

[11] כאשר שליש (29%) מקרב הציבור היהודי בישראל אף תומך, במסגרת זו, בטרנספר ("מדד השלום", אפריל 2002).

המוסרי, אליו תתלווה נסיגה כלכלית כתוצאה מבידוד בינלאומי, מתבטא, בין היתר, בהאטת הפעילות הכלכלית, בצורך בהעמדת מקורות תקציביים לאחזקת המערכות הצבאיות בשטחים ובגיוסי מילואים בתדירות גבוהה. נסיגה כלכלית זו תרחיב את הפער החברתי בשל הכבדת הנטל על אותן השכבות הנושאות בו, לעומת שכבות אחרות הפטורות מכך. מעבר לכך, חלופה זו אינה מבטיחה לאורך זמן את חיזוק תחושת הביטחון האישי. היא אף פוגעת, מן הטעמים שצוינו לעיל, בביטחון הלאומי של ישראל, וחותרת תחת האינטרס הלאומי של מדינת ישראל לשימורה כמדינה יהודית ודמוקרטית.

בשל חסרונותיהן של שלוש החלופות האלה, מחברי המסמך ממליצים על מדיניות שלפיה תכריז ישראל על היפרדות יזומה כדי להבטיח את האינטרסים החיוניים לה, תוך שאיפה לחזור לשולחן המשא ומתן על הסדרי הקבע לאחר התייצבותה של הנהגה אחראית בצד הפלסטיני.

"הקו הירוק"

ל"קו הירוק" (קו 4 ביוני 1967) – כ"קו מדיני" – תפקיד מרכזי בעיצוב המציאות בתקופה הקרובה. "הקו הירוק" מוכר בתודעה הפוליטית והבינלאומית כקו הלגיטימי המפריד בין מדינת ישראל לבין השטח שעתיד להוות, בהסדר הקבע ובכפוף לשינויים והתאמות, את "מדינת פלסטין". אף שאין תיחום מדויק ומוסכם של הקו הירוק, מוקנית לו לגיטימיות בינלאומית שנקבעה בהחלטת מועצת הביטחון 242, ואושררה מאז פעמים רבות, בין השאר בפרמטרים להסכם שקבע נשיא ארה"ב בדצמבר 2000, ביוזמה הסעודית ממארס 2002, ובנאום הנשיא בוש מיוני 2002. הקהילה הבינלאומית רואה ב"קו הירוק" את גבול התביעה הפלסטינית הלגיטימית. לכן ישמש "הקו הירוק" בסיס להשגת לגיטימיות בינלאומית למדיניות המוצעת בנייר זה.

טיוטה להערות

מצב הקבע

המדיניות המוצעת היא תחילתו של תהליך אשר יוביל לעיצוב מצב הקבע בין ישראל לפלסטינים. אימוצה הלכה למעשה על ידי ממשלת ישראל עשוי להניע את המערכת הבינלאומית ואת הגורמים הפרגמטיים בציבור הפלסטיני לפעול להפסקת הטרור, להשלמת רפורמות מבניות בממשל הפלסטיני, ולחידוש הדיאלוג המדיני.

מחברי המסמך מעריכים כי הסדר קבע בין ישראל לפלסטינים, ככל שיושג בשנים הקרובות, יתבסס במידה רבה על פשרות שאותן יעשו שני הצדדים, הן הישראלי הן הפלסטיני, על בסיס העקרונות הבאים:

- ההסדר יקבע את סיום הסכסוך ההיסטורי בין העם הפלסטיני לעם היהודי בארץ-ישראל.
- חלוקה מחדש של ארץ ישראל המנדטורית בין מדינה פלסטינית ריבונית לבין מדינת ישראל, על בסיס קווי ה- 4 ביוני 1967, עם שינויים מוסכמים. מדינת ישראל תוגדר כמולדת העם היהודי, והמדינה הפלסטינית תוגדר כמולדתו של העם הערבי הפלסטיני.
- גושי היישובים הגדולים ביהודה ושומרון יועברו לריבונות ישראל, תוך הכללת מספר מזערי של פלסטינים בשטחים אלה. ישראל לא תפסול דיון בשטחים המצויים כיום בתחומי ריבונותה לצורך העברתם לידי המדינה הפלסטינית.
- לא תוכר זכות השיבה של פליטים למדינת ישראל. הפליטים הפלסטינים ישוקמו במדינות מושבם, במדינה הפלסטינית ובארצות נוספות שיביעו את נכונותן לקולטם. יוקם מנגנון בינלאומי לשיקום הפליטים ולסיוע למדינות ערב אשר יקלטו אותם בתחומן.
- אזור ירושלים ישמש לשתי בירות: ירושלים ואל-קודס, שביניהן יחצוץ קו ריבונות ברור ומוגדר.
- באגן הקדוש בירושלים יחול משטר מיוחד אשר יבטיח את חופש הגישה והפולחן לכל הדתות[12].
- ייכון משטר גבול ברור בין ישראל למדינה הפלסטינית שיבטיח מעבר מבוקר של עובדים, סחורות ושירותים בין שתי המדינות.
- הסדרי הביטחון יתבססו על היותה של פלסטין מדינה מפורזת, על ערבויות בינלאומיות ארוכות-טווח להבטחת יציבות אזורית ועל אפשרות לנוכחות בינלאומית מוסכמת, בנסיבות מסוימות ובתנאים מוגדרים, בראשות ארה"ב[13].
- חינוך לשלום ולדו-קיום בין שני העמים.

טיוטה להערות

[12] מחברי המסמך אינם פוסלים אפשרות שערב הסעודית ומרוקו יהיו שותפות לניהול המסגדים.
[13] ההמלצות לאופיה של הנוכחות הבינלאומית תלויות במידה רבה בהיקף המנדט שיוגדר. בעבר נדונו מספר אפשרויות בהשתתפות מדינות כמו קנדה, בריטניה, טורקיה, רוסיה ומרוקו, ולאו דווקא בראשות ארה"ב.

המדיניות הישראלית המוצעת

חמישה עקרונות

1. **<u>שלביות: הכרזה, ולאחריה שני שלבי יישום</u>**
ממשלת ישראל תקבע את קו ההיערכות (כמפורט במפה המצורפת כנספח 1) ותיערך לאורכו בשני שלבים, המפורטים להלן. קו הגבול הזמני מבטא יציבות ביטחונית לאורך זמן, גם במצב של היעדר משא ומתן, ולאורכו תתפתח מציאות טריטוריאלית ודמוגרפית אשר תשפיע בעתיד על עיצוב גבולות הקבע של מדינת ישראל.

2. **<u>היערכות על קו הגבול הזמני</u>**
בתום השלב השני תהיה ישראל ערוכה על קו גבול זמני שאינו מהווה את גבול הקבע של מדינת ישראל אולם מבטיח אינטרסים חיוניים לה: ביטחוניים, דמוגרפים, התיישבותיים, כלכליים, ותשתיתיים.
עפ"י קו זה, יישארו בגבולות ישראל 80% ויותר מן המתיישבים ביהודה ושומרון, ורק 36,000 פלסטינים מבין הפלסטינים תושבי יהודה ושומרון.

3. **<u>"יישובי הקבע" – הבטחת רוב יהודי מוחלט במדינת ישראל</u>**
קביעת קו הגבול הזמני על בסיס שיקולים גיאוגרפיים, דמוגרפיים, ביטחוניים ומוסריים. במסגרת זו יועתקו 68 יישובים ישראלים ביהודה, שומרון וחבל עזה אל מיקום קבע בתוך גושי ההתיישבות ובמדינת ישראל, ויחוזק המאמץ הלאומי לעליית יהודים למדינת ישראל.

4. **<u>כינון משטר גבול אפקטיבי</u>**
הקמת מכשול לאורך קו הגבול הזמני בין שטחי יהודה ושומרון לבין מדינת ישראל, שישפר במידה ניכרת את הביטחון מחד גיסא, ומאידך גיסא יאפשר שליטה ובקרה על מעבר תשתיות ועל תנועת אנשים וסחורות משני צדדיו.

5. **<u>תיאום בינלאומי</u>**
גיוס תמיכה בינלאומית במדיניות המוצעת באמצעות מהלכי תיאום והסברה המציגים את יתרונות התכנית: היותה "מפת דרכים" למצב הקבע הלוקחת בחשבון את שאיפותיו הלאומיות של העם הפלסטיני, לצד אינטרסים לאומיים של מדינת ישראל. במסגרת התיאום הבינלאומי (וכפי שיפורט להלן) מחברי המסמך ממליצים לשקול אפשרות לגבש כוח בינלאומי, בעל מנדט ברור, אשר יתפרס בשטחים שתפנה ישראל.

טיוטה להערות

מפת ההיערכות

מפת ההיערכות הישראלית מכוונת לייצב מציאות ביטחונית, מדינית וכלכלית למשך שנים ארוכות, תוך שמירה על סמליה הלאומיים והדתיים של מדינת ישראל, פגיעה מזערית בצד הפלסטיני, ותוך התאמות למציאות הדמוגרפית. המפה מתבססת על "הקו הירוק" משלושה טעמים עיקריים:

- כאמור, "הקו הירוק" מייצג את הגבול הלגיטימי בעיני הקהילייה הבינלאומית מאז שנת 1967. הסתמכות על הגבול הזה תעניק לישראל לגיטימיות שהיא חיונית לבניית תמיכה בינלאומית למהלכים ישראלים חד צדדיים.
- "הקו הירוק", בהתאמות הכרחיות, מבטא הסכמה פנימית רחבה בציבור הישראלי.
- היערכות ישראל על בסיס "קו ירוק"[14] תאפשר לפלסטינים (בפיקוח בינלאומי) לכונן ישות מדינית בת קיימא, שלא תסכן את שכנותיה.

כחלק מהדגשת זמניות התהליך, תותיר ישראל בשליטתה כמה אזורים ביהודה ושומרון:

- **בקעת הירדן** תישאר בשליטה ישראלית עד למשא ומתן על הסדר הקבע ותשמש חיץ ביטחוני עד לכינונם של הסדרי ביטחון שיאפשרו להעביר את הריבונות בבקעת הירדן לידי המדינה הפלסטינית. ישראל לא תעודד התיישבות אזרחית נוספת או התפתחות חריגה של ההתיישבות הקיימת.

- **גושי ההתיישבות**. השליטה בגושי ההתיישבות (עוטף ירושלים, גוש עציון וגוש אריאל) מטרתה לסמן טריטוריאלית ודמוגרפית את תפיסת ישראל לגבי גבולות הקבע ולשמש חלק מעתודות קרקע להשלמת תהליך המעבר ליישובי הקבע.

- **כביש 443 (מודיעין-ירושלים).** השליטה הישראלית בכביש 443 נובעת מן הצורך האסטרטגי בחיזוקה של ירושלים כבירת ישראל. כביש 443, ככביש גישה, הוא חלק מן התשתיות המבטיחות את המשך פיתוחה של ירושלים כבירה, במקום שתיהפך ל"עיר קצה".

- **חברון וקרית ארבע**[15]**.** לעם היהודי אינטרסים היסטוריים ולאומיים בחברון. להבדיל מהסדרים בהסכם הקבע, במציאות חד צדדית אי אפשר להבטיח את חופש הגישה למקומות הקדושים ליהודים, אלא באמצעות שליטה ישראלית בחברון ובקרית ארבע.

- **עפרה ובית אל**. כחלק מהשאיפה להשגת קונסנזוס פנימי רחב בחברה הישראלית, מוצע להותיר את עפרה ובית-אל, על משמעותן הסמלית, בתחומי השליטה הישראלית. מטעם זה יהיה הדיון ביישובים אלה רק במסגרת משא ומתן על הסכמי קבע.

טיוטה להערות

[14] מנקודה זו ואילך, השימוש במונח "קו ירוק" בעבודה זו מכוון לקו **על תיקוניו והתאמותיו** כמוצג במפה נספח 1.

[15] דורש עיון נוסף.

יישום מדורג

<u>שלב ראשון – "תקופת מעבר" בת 18 חודשים</u>[16]

במהלך השלב הראשון:

- תושלם בניית המכשול לאורך קו ההיערכות, בהתאם לסדרי עדיפות ביטחוניים, גיאוגרפיים ודמוגרפיים. עד תום השלב הראשון, והשלמת בניית המכשול, תיוותר האחריות הביטחונית על השטחים הפלסטיניים בידי צה"ל.
- בהקשר זה, יועתקו מספר קטן של יישובים באזורי יהודה, שומרון וחבל עזה אל תוך גושי ההתיישבות, והיישובים עצמם יהפכו לנקודות ומאחזים צבאיים. צעד זה, מעבר למשמעותו הביטחונית, יחזק בתודעה הציבורית – בישראל, בשטחים ובזירה הבינלאומית – את רצינות כוונותיה של ישראל להשלים את המהלך כולו.
- יושלמו הליכי איתור ותכנון השטחים ליישובי הקבע היהודיים בגושי ההתיישבות, בגליל ובנגב, ובכל אתר שייקבע כמתאים לכך.
- תושלם ההיערכות המשפטית לקראת החלת הריבונות הישראלית בחלק מן האזורים ביהודה ושומרון שיישארו בשליטת ישראל.
- תחל ההיערכות להפרדה ולהעתקה של תשתיות חיוניות (חשמל, גז, מים, תחבורה).

במהלך שלב המעבר יואץ ויורחב המהלך הבינלאומי להשלמת רפורמות ובניית המוסדות השלטוניים ברשות הפלסטינית. במסגרת זו יוחל בבנייתו של כוח בינלאומי, לצד משלוח נציגים בינלאומיים לשטחים הפלסטיניים לפיקוח ולמעקב אחר תהליך בניית המוסדות הפלסטיניים, (בחירות, רשות שופטת, מנגנוני ביטחון, תשתיות כלכליות). על אף שאין מהלכים בינלאומיים אלו מצויים בשליטת ישראל הרי שעל ישראל להיות מעורבת, ואף ליזום ולעודד פעילות בינלאומית זו.

מטרת השלב הראשון היא להוכיח את נחישותה של ישראל ליטול את היוזמה המדינית בידיה על בסיס העקרונות שפורטו לעיל. במהלכו תיבחן ישראל באופן קבוע האם צמחה והתבססה מנהיגות פלסטינית שתוכל להיות שותפה להסדרים מדיניים שיביאו לסוף הסכסוך. אם בתום השלב הראשון לא ניתן יהיה לזהות קיומה של מנהיגות פלסטינית שוחרת שלום תעבור ישראל, חד צדדית, לשלב השני.

טיוטה להערות

[16] 18 חודשים מציינים פרק זמן ריאלי להשלמת השלב הזה, בהנחה שהמהלך יאומץ בעדיפות גבוהה בסדר היום הלאומי, וכיוון שלגבי חלק ניכר ממרכיביו (תכנון יישובי הקבע, הפרדת תשתיות) כבר נעשתה בעבר עבודת מטה.

<u>שלב שני – תקופת יישום בת 18 חודשים</u>

במהלך השלב השני:

- בהתאם לעקרונות שרטוט המפה שפורטו לעיל, יועתקו 68 היישובים הישראליים ביהודה ושומרון שאינם מצויים בגושי ההתיישבות, וכל הישובים הישראליים ברצועת עזה, אל מיקום קבע בגושי ההתיישבות ובמדינת ישראל על פי תכנון סדרי עדיפויות לאומי.
- יושלם ניתוק התשתיות ויופעל מערך המעברים המבוקרים משני צדי המכשול.
- בתיאום בינלאומי, ובהתאם להערכת מצב נמשכת שתיערך בישראל ביחס למידת השליטה האפקטיבית של ההנהגה הפלסטינית המוסמכת, יתפוס כוח בינלאומי (כמפורט בהמשך) את השליטה בשטחים שמהם ייצא צה"ל.
- ישראל תסייע בקידום פתרונות לסוגיית הפליטים הפלסטינים ולא תתנגד לכניסה של פליטים לתחומי השטחים הפלסטיניים וליישובם בהתנחלויות לאחר שהועתקו, תוך התבססות על ערבויות בינלאומיות מתאימות.

עם תום השלב השני, ואם לא תקום מנהיגות פלסטינית היכולה לשמש פרטנר להסכם עם ישראל, תתייצב ישראל בגבולות זמניים, יציבים ובני הגנה.

טיוטה להערות

דגשים ונקודות נוספות

<u>צמצום מובלעות</u>

מחברי המסמך קוראים לא להותיר מובלעות ישראליות אזרחיות בתוך השטחים הפלסטיניים. המפה המוצגת מותירה מספר מינימלי של פלסטינים בשליטה ישראלית (36 אלף); לגבי מעמדם המשפטי נדרש עדיין דיון מפורט. יחד עם זאת, פלסטינים אלה יהנו מהקלות תנועה אל ישראל ומחוצה לה, ואל השטחים החקלאיים שהם מעבדים ומהם החוצה.

<u>מעבר ליישובי הקבע</u>

המימד הציוני של מדינת ישראל יתחזק באמצעות חידוש תנופת ההתיישבות ויישוב מחדש של יחידים וקהילות מיהודה, שומרון וחבל עזה בתחומי מדינת ישראל או בגושי ההתיישבות תוך הקצאת משאבים לאומית לחיזוקה של ההתיישבות הכפרית והפריפריאלית. מחברי המסמך סבורים כי אפשר לשכנע את הציבור הרלוונטי ביהודה, שומרון וחבל עזה לראות בחלק מן היישובים היהודיים "יישובים זמניים" ולהעתיק את מיקומם למיקום קבע בגבולות ישראל הריבונית או בגושי ההתיישבות. עקרונות תכנית זו כבר גובשו בעבר ואף זכו לגיבוי הלכתי. היום, היישום מותנה בהסכמה של יחידים וקהילות לשתף פעולה, מתוך אמונה בעיקרון ההלכתי של שלמות העם וקדושת החיים הגוברים על עקרונות אחרים.

<u>משטר גבול אפקטיבי</u>

קו הגבול הזמני יאפשר תנועה מוגבלת של אנשים וסחורות אל ישראל וממנה. לאורך קו הגבול יקומו מעברים מבוקרים מעטים. בשלב המעבר תוכן התשתית למעברי גבול מסודרים שיוקמו בשלב היישום, כמו גם למעבר אחד קבוע בין עזה לגדה המערבית (קרני–תרקומיא) בהתאם לתכניות שהוכנו בשעתן (1999-2001) בעת הדיונים על הסדר הקבע (שלושה מעברי סחורות מרכזיים ושלושה מעברים נוספים לעובדים).

עד תום השלב הראשון יושלמו ההכנות לניתוק התשתיות המשותפות לישראלים ולפלסטינים לאורך קו ההיערכות המוצע. מדובר בתשתיות שניתוקן משרת את האינטרס הישראלי טוב יותר מאשר המשך השימוש המשותף בהן. כך, למשל, חשמל ומים, לעומת תשתיות ביוב שהשארתן משותפות מהווה יתרון לשני הצדדים. היישום, כאמור, יהיה במהלך השלב השני.

בתהליך מקביל של בחינה אזרחית, כלכלית וביטחונית תתפתח מדיניות תעסוקת פלסטינים בישראל, לצד פיתוח מקורות תעסוקה נרחבים בצד הפלסטיני, ובכללם תכנית חומש לשיקום כלכלי, לחידוש תשתיות, להקמת מפעלים ואזורי תעשיה ולעידוד הבנייה הרוויה לגובה.

<u>אופי החיץ הפיסי</u>

בתקופת המעבר יש לממש את התכנונים וההצעות המבצעיות הקיימות היום במערכת הביטחון לאופי החיץ ולמערך פריסת הכוחות לאורכו.

<u>שינויים והתאמות חקיקה</u>

בשלב המעבר תושלם הכנת התשתית המשפטית הנדרשת להחלת הריבונות הישראלית על אותם שטחים ביהודה ושומרון שיישארו בשליטה ישראלית. היערכות להחלת הריבונות על חלק משטחים אלה תדגיש את כוונת ישראל לעצב את המציאות הטריטוריאלית בהתאם לאינטרסים הלאומיים שלה ויחד עם זאת תסמן את מרחבי הגמישות אם יתחדש המשא ומתן עם הפלסטינים.

טיוטה להערות

ירושלים

בירושלים חיים כיום כ- 213,000 ערבים, מתוכם כ- 201,000 מוסלמים והשאר ערבים נוצרים. כמו כן פלסטינים רבים המתגוררים מחוץ לירושלים מחזיקים תעודות זהות "מזרח ירושלמיות", המקנות להם מעמד תושב בעל זכויות סוציאליות רבות, וחופש תנועה מלא. עובדה זו והחלוקה הדמוגרפית המורכבת בירושלים[17] הופכים את מימוש האינטרס הישראלי בירושלים – חיזוקה של העיר, הרחבתה ושימור אופייה היהודי של הבירה – למורכב ביותר.

הצעות נשיא ארה"ב מדצמבר 2000 התייחסו לשתי נקודות מרכזיות: האחת – העברת קו הריבונות בעיר בהתאם לחלוקה הדמוגרפית בין יהודים לערבים. האחרת – חלוקת השליטה בעיר העתיקה ובאגן הקדוש בין ישראל למדינה הפלסטינית. ישראל אמנם הסתייגה מן האחרונה, אולם הקביעה העקרונית כי מימוש הריבונות הישראלית, בהסדר קבע, יחול על אותם חלקים בהם קיים רוב יהודי מוצק בירושלים, מקובלת היום על מרבית המומחים העוסקים בניתוח סוגיית ההתפתחות של העיר. ההסדרים המיוחדים שיחולו באגן הקדוש (העיר העתיקה, הר ציון, עיר דוד, בית הקברות היהודי בהר הזיתים) יידונו בעת המשא ומתן על הסדר הקבע.

ההפרדה בין האוכלוסיות בירושלים, באופן שיבטיח את היותה בירת הלאום היהודי, ויצירת התשתית לביטול מעמד התושב של פלסטינים תושבי ירושלים, הן תהליך מורכב ויש לבצען בהדרגה. הכרזה ופעולה חדה של "הפרדה חד צדדית" תפגענה במכלול ההסדרים הקיימים ותחתורנה תחת ההסדרים שיושגו "ביום שאחרי".

בשנים הקרובות יש לפעול למיסוד הסדרים בלתי-פורמליים שיביאו להחלשת הזיקה בין ירושלים היהודית לאוכלוסייתה הערבית, ולבניית חלופות לשירותים עירוניים ברמה הראויה לאוכלוסייה הפלסטינית. בנוסף, על ישראל לנקוט מהלכים תכנוניים לחיזוק ירושלים כמרכז מטרופוליני. מהלכים אלה ייעשו בלוחות זמנים מתואמים עם שני השלבים של המדיניות המוצעת במסמך זה: חיזוק ומיסוד הסדרים בלתי פורמליים במהלך תקופת המעבר, וצמצום הזיקות הפיסיות בשלב היישום השני.

טיוטה להערות

[17] מצ"ב מפה דמוגרפית של אזור ירושלים, (נספח 4).

לצד מהלכים אלה תושלם היערכות ביטחונית באזור ירושלים, בשני מעגלים: המעגל הראשון יתבסס על שליטה ובקרה על צירי התנועה ב"עוטף ירושלים"[18] (הפרימטר החיצוני). המעגל השני מורכב בעיקרו מכוחות צבא ומאמצעי ביטחון והוא קובע פריסה והיערכות ביטחונית לאורך הקו הדמוגרפי הפנימי בעיר ובמרחבי התפר בין האוכלוסיות הערבית והיהודית. בפועל, הקו הדמוגרפי שיפריד בין יהודים לערבים בירושלים הוא הקו שלאורכו ראוי לעצב את המציאות במהלך השנים הקרובות, תוך שמירת שליטה וריבונות ישראלית מלאה ב"אגן הקדוש".

יחסי החוץ של ישראל והמערכת הבינלאומית

אחד מעקרונות המדיניות המוצעת במסמך זה הוא התיאום הבינלאומי. לפיכך, תכוון המדיניות הישראלית לבניית לגיטימציה בינלאומית להיערכות ישראלית חד צדדית לאורך הקו המוצע. בניית הלגיטימציה הבינלאומית למדיניות המוצעת תיעשה על ידי תיאום מוקדם עם ארצות הברית, ובמהלך מתואם עם האמריקנים ייעשה תיאום עם האיחוד האירופי, עם מדינות ערב ועם מדינות מוסלמיות מתונות (טורקיה, מצרים, ירדן[19], סעודיה, מרוקו ואלג'יריה).

מטרתה של המערכה הבינלאומית היא להפוך את היוזמה המדינית הישראלית למהלך אזורי מייצב, שגורמים בינלאומיים יראו בו – על אף חד צדדיותו – מהלך המתחשב באינטרסים הלאומיים באזור, ומונע התלקחות אזורית.

על קצה המזלג, הסברת המדיניות הישראלית תהיה על בסיס הרציונל שהוצג לעיל, ולפיו:

- המהלכים המדיניים נועדו להגן על האינטרס הלאומי של מדינת ישראל.
- מדיניות זו היא תוצר של מציאות ביטחונית ומדינית קשה שנכפתה על ישראל והיעדר שותף אחראי להסדר מדיני בצד הפלסטיני.
- קו ההיערכות של ישראל, המוצע בתכנית, אינו מסמן את גבולות הקבע של מדינת ישראל, והדרך למשא ומתן אשר יביא לפתרון הסכסוך נותרת פתוחה.

טיוטה להערות

[18] דהיינו הכניסות מצפון (אזור רמאללה), מדרום (ציר בית לחם–ירושלים) וממזרח – מעלה אדומים.
[19] תשומת לב מיוחדת תינתן לתיאום מול ירדן ומצרים, שצפוי שיביעו התנגדות פומבית להקמת הגדר.

כוח בינלאומי

נוכח האפשרות של הימשכות הוואקום השלטוני והכאוס המערכתי בצד הפלסטיני, מחברי המסמך סבורים כי יש להיערך לקליטתו של כוח ייצוב בינלאומי אשר יוצב בשטחים הפלסטינים שמהם תיסוג ישראל בשלב השני של יישום המדיניות.

פריסת הכוח הבינלאומי תשתלב במהלכים הבינלאומיים אשר ילוו את היערכות ישראל בקו הזמני. מטרתו תהיה לבנות ולחזק את המוסדות החברתיים, הכלכליים והביטחוניים בממשל הפלסטיני, ובכלל זה את כוחות הביטחון הפלסטיניים. פריסת הכוח הבינלאומי תשמש גורם מייצב ומפקח אשר ימנע כאוס מוחלט בשטחים הפלסטינים.

יתרה מזאת, לשם מימוש האינטרס הישראלי, יכללו הסכמי הקבע בעתיד מרכיבים רבים של נוכחות בינלאומית: החל מכוח שיבטיח את פירוזה של המדינה הפלסטינית וימנע פיתוח תשתיות טרור, דרך מערכות כלכליות בינלאומיות שיידרשו לשיקום התשתית הפלסטינית, ועד למנגנון בינלאומי שיבטיח את היישום המלא של ההסכמים בנושאי הפליטים. העובדה כי ייפרסו כוחות בינלאומיים בשטחים הפלסטיניים עוד בטרם חתימה על הסכם הקבע עולה בקנה אחד עם האינטרס הישראלי בטווח הארוך.

הכוח הבינלאומי יהיה כוח משולב אזרחי-צבאי, במתכונת המכונה CivPol, בעל מנדט ברור ומוגדר, בהסכמת ישראל, ובראשות ארצות הברית או ארגון בינלאומי. המנדט יגדיר, בין השאר, את מכלול הזיקות שלו לקו הגבול הזמני עם ישראל, למעברי הגבול בין השטחים הפלסטיניים לבין מצרים וירדן (הגשרים ומעבר רפיח), ואת מערכת שיתוף הפעולה והתיאום עם ישראל. הכוח הבינלאומי יהיה בעל יכולת מבצעית מוכחת וייתכן שהוא ייערך בשטחים הפלסטיניים עוד במהלך "תקופת המעבר" לצורך תיאום עם כוחות צה"ל שימשיכו, כאמור, לשאת באחריות הביטחונית בשלב זה.

על אף האמור, לא יותנה מימוש השלב השני בתכנית המדינית בפריסתו של כוח בינלאומי כאמור.

טיוטה להערות

המיעוטים הלאומיים בישראל

הדיון במעמדם של המיעוטים הלאומיים בישראל במצב הקבע הוא בעל חשיבות מרכזית וחיוני לקיימו בהקשר לעתידה של החברה בישראל. מחברי המסמך החליטו להימנע מהמלצות בתחום זה במהלך שלבי ההיפרדות היזומה.

מחברי המסמך קוראים לנקוט בדחיפות, ובמקביל להיערכות ישראל על קו ההיערכות הזמני, צעדים משולבים ומתואמים שירחיבו את ההתיישבות באזורי עדיפות לאומית; יאיצו תכניות פיתוח לאוכלוסיות החלשות בישראל, בהן מיעוטים לאומיים ובראשם ערביי ישראל; יכוננו דיאלוג אמין, הוגן ורצוף בין האוכלוסייה הערבית לגורמי השלטון בישראל ויחזקו את התפתחותה של חברה אזרחית לא-בדלנית בקרב האוכלוסייה הערבית בישראל.

טיוטה להערות

משמעויות עיקריות של המדיניות המוצעת

לעמדה המדינית המוצעת כאן שני חסרונות בולטים, שהם חיצוניים לה. כלומר, הם אינם מתייחסים אליה עצמה או אל מרכיביה, אלא אל חלופותיהם:

האחד, המדיניות המוצעת מציגה פתרון ביניים אשר אינו מבטיח את סיום הסכסוך והיא אינה נותנת מענה לכלל סוגיות הליבה של הסכסוך, ובראשן ירושלים והפליטים הפלסטינים. אם לא תצליח המדיניות המוצעת לעודד צמיחתה של הנהגה אחראית בצד הפלסטיני היא עלולה לדחות את פתרון הסכסוך לתקופה ארוכה. יחד עם זאת, התכנית אינה שוללת את האפשרות למשא ומתן, היא מצביעה על עקרונות הסדר הקבע שהתקבלו על דעת הצדדים בסוף שנת 2000 ומציעה עקרונות אפשריים לייצוב מציאות על בסיס האינטרסים הישראליים במצב הקבע – כל אלה מקהים את עוקצו של חיסרון זה. נייר עמדה זה מציג אלטרנטיבה מעשית ביותר ליציאה ממעגל הדמים שבו מצויים שני הצדדים היום, תוך יישום אופרטיבי של קווי היסוד המדיניים שהציג הנשיא בוש בנאומו ביוני 2002.

החיסרון הנוסף של התכנית המוצעת כאן: יוזמה מדינית ישראלית, הכוללת העתקת יישובים שלא במסגרת הסכם עם הצד הפלסטיני, עלולה להתפרש על ידי חלק מן הרחוב הערבי כניצחון האלימות והיא עלולה, לכן, לעודד אלימות נוספת. התשובה לטיעון זה מורכבת; במרכזה עומדים הטיעונים בדבר כושר ההרתעה האסטרטגית והקונוונציונלית של ישראל כפי שהוא משתקף בתודעת הצד הערבי, והאפשרות לנקוט מהלכים טקטיים משלימים (תפיסת שטחים שולטים, ופעילות הרתעתית תוך כדי השלמת קו ההיערכות בעיקר נוכח תגובה פלסטינית צפויה כנגד בניית המכשול עצמו) שיביאו ליציבות ביטחונית.

ישראל לא איבדה את כושר ההרתעה שלה עקב הנסיגה מלבנון, שנתפסה אצל חלק מן הערבים כבריחה, ולא היתה פגיעה של ממש ביכולות המבצעיות של צה"ל, כפי שהוכיחו ההצלחות המבצעיות של ישראל בחודשים שקדמו לפרסום נייר עמדה זה. המדיניות המוצעת מבוססת על צורכי ישראל ופחות על "תדמיתה". עם ביצועה, ייווצר קונסנזוס רחב בציבור הישראלי אשר יחזק את כושר העמידה ("צומוד") של החברה הישראלית. החשש מ"אבדן ההרתעה" אינו מאפשר פתרון ראוי להגנה על האינטרסים ארוכי הטווח של מדינת ישראל.

כאמור – שני חסרונות אלה, המושמעים זה בעיקר משמאל (הטיעון הראשון) וזה מימין ("אבדן ההרתעה") הם חיצוניים למדיניות המוצעת כאן. כלומר, הטוענים כך מציעים חלופות מדיניות אשר, לדעת מחברי המסמך, אינן ישימות (משמאל – איתור, כמעט בכל מחיר, של פרטנר פלסטיני וחתימה על הסדר ביניים או הסדר קבע) או עלולות לפגוע באינטרס

הישראלי הביטחוני-דמוגרפי (אלטרנטיבות מימין – שימור הסטטוס קוו לתקופה בלתי מוגדרת או כיבוש מחדש של השטחים וכינון משטר צבאי בהם).

מעבר לכך, מחברי המסמך מודעים למשמעויות נוספות המחייבות בחינה והיערכות:

- הקושי לגבש הסכמה לאומית רחבה (בעיקר מצד גורמי ימין) למהלך של העתקה ויישוב מחדש של יישובים מיהודה, שומרון וחבל עזה. לחיסרון זה משקל בעיקר במישור הפוליטי-פרקטי והוא מהווה אבן נגף מרכזית במערכת הפוליטית הפנימית.
- הקושי לגבש תמיכה בזירה הבינלאומית. חלקים בקהילייה הבינלאומית (בעיקר האיחוד האירופי), על אף היותם מודעים למורכבות המצב ולאופי ההנהגות הפוליטיות בשני הצדדים, מאמינים עדיין כי אפשר לקיים דיאלוג מדיני בין הצדדים. אחת המשימות המרכזיות שייטלו עליהם מחברי הנייר היא לשכנע גורמים בינלאומיים לתמוך בתכנית שעשויה, כאמור, לשמש מנוף אפקטיבי לחזרה למשא ומתן.
- הקושי להשלים היפרדות בירושלים. את עקרונות היוזמה המדינית אפשר לממש במשך תקופה של עד שלוש שנים ממועד אימוצה, אך יישומה בירושלים הוא תהליך ארוך ומורכב יותר, אם כי לא בלתי אפשרי.
- במהלך של היערכות חד צדדית על קו גבול זמני יש מחיר בעבודת המודיעין. יציאת כוחות צה"ל מן השטחים שבשליטה פלסטינית תרחיק את גורמי המודיעין ממקורות המידע ותאלץ את מערכות הביטחון ליצור חלופות לאיסוף מידע ולסיכול טרור מצדו השני של קו ההיערכות.

על אף האמור לעיל, מחברי המסמך מדגישים כי נייר העמדה המדיני מציע, בנסיבות הנוכחיות, דרך נכונה יותר להבטחת האינטרסים ארוכי הטווח של מדינת ישראל. החסרונות הגלומים בסטטוס קוו המדיני – ולא כל שכן הסלמה או פתרון כפוי ע"י הקהילה הבינלאומית – רבים ומסוכנים יותר לעתידה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית.

טיוטה להערות

סיכום

המציאות המדינית, הביטחונית, הדמוגרפית, הכלכלית והחברתית מעמידה את מדינת ישראל באתגר ציוני מחודש. הבית הלאומי של העם היהודי נדרש לעיון מחדש בהנחות היסוד שלו. אומה שעמדה על סף כליה פיסית הצליחה בתקופה קצרה לבנות מדינה יהודית, דמוקרטית ומתקדמת. החוסן המוסרי שעמד אז למבחן – עומד היום בפני מבחן מחודש.

הסכסוך ההיסטורי בין יהודים לערבים ניצב בצומת מכריע. מחברי המסמך משוכנעים כי כפי שבשנים 1945-1948 נטלה התנועה הציונית את היוזמה להבטחת קיומו של בית לאומי בארץ ישראל – כך נכון לעשות היום. גיבושה וחיזוקה של העוצמה המוסרית שממנה שואב העם היהודי את קיומו העצמאי בארץ ישראל חיוניים היום מתמיד. בהשתחררות משליטה על עם אחר – במהלך מבוקר אשר אינו מסכן את ביטחונה של ישראל ואשר מחזק את מרכיבי הביטחון הלאומי שלה – יתחזק החוסן המוסרי של העם היהודי במדינת ישראל.

התכנית המדינית המוצגת כאן אינה עוד "תכנית הפרדה". ייחודו של נייר עמדה זה הוא בשלושה: **המהות**: ביוזמה המדינית המוצעת, ההיפרדות היזומה אינה המטרה אלא האמצעי והכלי להבטחת הייעוד הלאומי של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. הגיונה אינו ביטחוני אלא בראש ובראשונה ערכי, מדיני, חברתי ודמוגרפי.
ההיקף: להבדיל מתכניות המציגות בעיקר את ההיבטים הביטחוניים של המהלך להיפרדות יזומה, היוזמה המדינית הזו כוללת גם מרכיבים נוספים שטרם הועלו לדיון ציבורי. ביניהם, משקל המרכיב הדמוגרפי ביוזמה מדינית, סוגיית ירושלים, כוח רב לאומי, וההצבעה על הצורך להתמודד בהקדם ובכלים ראויים עם סוגיית המיעוט הערבי החי במדינת ישראל.
הדרך: להבדיל מתכניות המציגות מסגרת עקרונית וסגורה להיפרדות, שיתף הצוות המקצועי שערך את נייר עמדה זה שורה ארוכה של מומחים ואנשי מקצוע בכל התחומים המוצגים בנייר. תהליך ההכנה היווה עבודת לימוד מקיפה, שבה שולבו הן ידע וניסיון מעשי הן תובנות מקצועיות ואקדמיות. מרבית העבודות, המחקרים וההצעות שגובשו בפורומים שונים, לרבות במערכות השלטון, עמדו לעיני חברי הצוות ונבחנו עניינית.

מרכיבי התכנית שזורים זה בזה, אבל הם אינם תלויים זה בזה ולכל אחד מהם יש "לוח זמנים" שונה ביישומו. מקצת מרכיבי התכנית מצויים בשלב מתקדם של פיתוח רעיוני, חלקם כבר מבוצעים בשטח, וחלקם מובא כאן לראשונה.

אנו תקווה כי הצגתה של התכנית על כל מרכיביה ומורכבותה, בעת הזו, תתרום לשיח הציבורי וסופה שתאומץ על ידי המנהיגות הפוליטית בישראל.

מחברי המסמך מודים לכל השותפים לעצה ולעשייה. האמור במסמך זה מייצג את עמדת ראשי הצוות, פה אחד, ואת עמדותיהם של חברי הצוות, ברוב דעות.

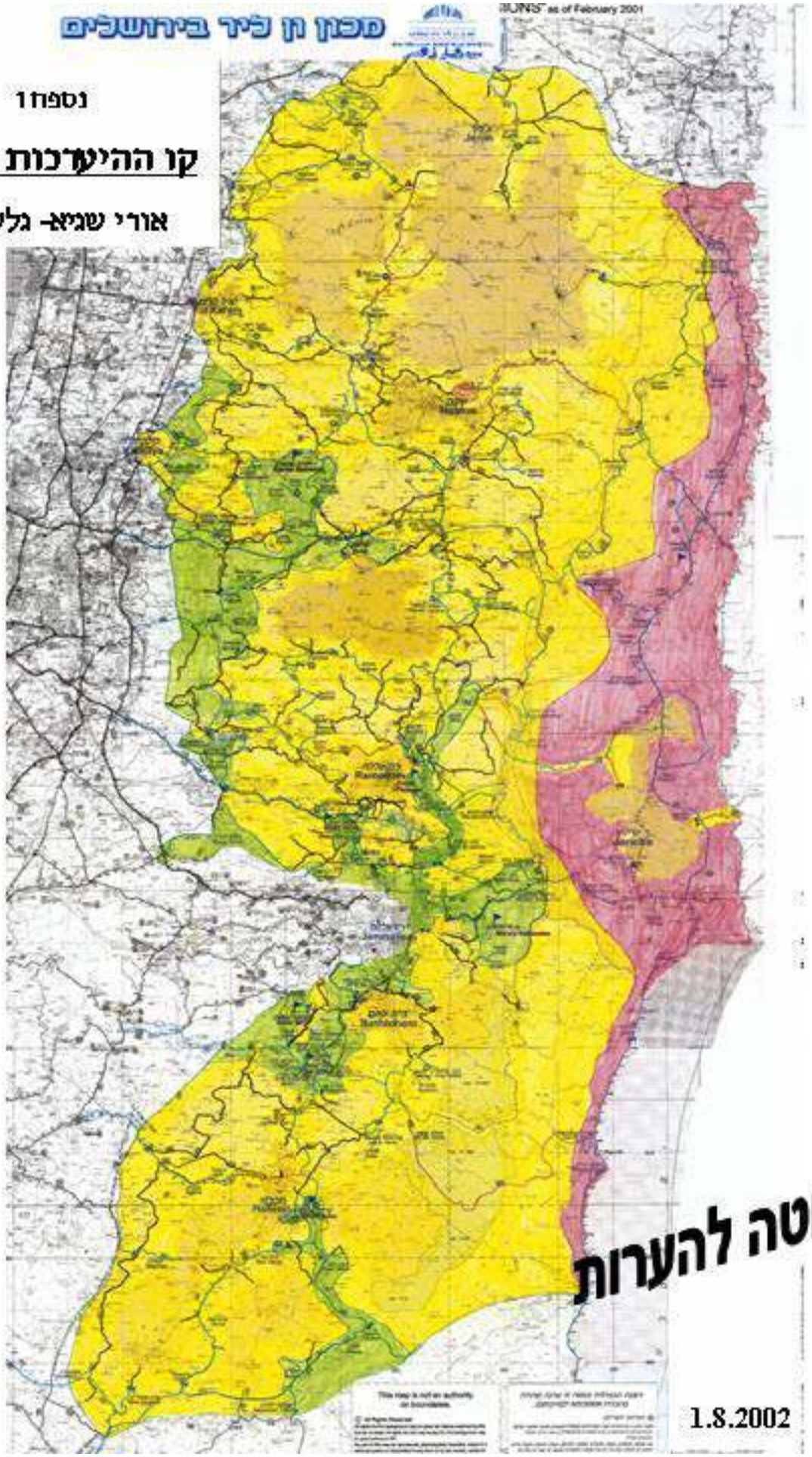
טיוטה להערות

מכון ון ליר בירושלים

נספח 1

קו ההיערכות המוצע

אורי שגיא- גלעד שר

טיוטה להערות

1.8.2002

נספח 2

נתונים דמוגרפיים

PERCENT OF JEWS AMONG TOTAL POPULATION IN ISRAEL/PALESTINE, 2000-2050, MEDIUM PROJECTIONS

Year and projection	Israel+ Palestinian territories	Israel Without territories	Israel + 100,000 refugees	Israel + Territorial exchange
	(a)	(b)	(c)	(d)
2000	55	81	80	87
2010	51	79	78	86
2020	47	77	76	84
2050	37	74	72	81

[a]Including non-Jewish immigrants from ex-URSS (column b in Table 2). Not including foreign workers and undocumented aliens..
Source: S. DellaPergola, The Hebrew University of Jerusalem

TABLE 6. SELECTED DEMOGRAPHIC AND SOCIOECONOMIC CHARACTERISTICS, ISRAEL JEWS AND MUSLIMS, PALESTINIAN TERRITORIES, AND MATCHED COUNTRIES, 1995-2000

Country	TFR	TFR[a]	Infant Mortality[a]	GNP/PC US$[a]
Israel Jews	**2.6**	**2.62**	**5.0**	**17,000[b]**
Matched countries[c]	2.4-2.8	2.62	26.1	3,164
Ratio Israel Jews/Matched		1.00	0.19	5.37
N. of countries		20	20	16
Israel Muslims	**4.7**	**4.67**	**9.2**	**8,000[b]**
Matched countries[d]	4.5-4.9	4.67	65.5	758
Ratio Israel Muslim/Matched		1.00	0.14	10.43
N. of countries		10	10	10
West Bank	**5.4**	**5.44**	**25.5**	**1,618**
Matched countries[e]	5.2-5.6	5.40	78.4	891
Ratio West Bank/Matched		1.01	0.33	2.34
N. of countries		12	12	11
Gaza	**7.4**	**7.41**	**30.2**	**1,468**
Matched countries[f]	7.0+	7.36	115.9	284
Ratio Gaza/Matched		1.01	0.26	5.16
N. of countries		6	6	5

a. Average of selected countries.
b. Author's rough estimates.
c. Albania, Argentina, Bahamas, Bahrain, Brunei, Chile, Colombia, Costarica, French Polynesia, Guyana, Jamaica, Mexico, Mongolia, New Caledonia, Panama, St. Lucia, Turkey, Uruguay, Uzbekistan, Viet Nam.
d. Ghana, Jordan, Kenya, Lesotho, Nepal, Papua New Guinea, Samoa, Sudan, Swaziland, Vanuatu.
e. Bhutan, Cambodia, Central Africa, Comoros, Gabon, Iraq, Laos, Namibia, Pakistan, Senegal, Solomon Isl., Tanzania.
f. Angola, Mali, Niger, Somalia, Uganda, Yemen.
Sources: Israel Central Bureau of Statistics (2001); Palestinian Central Bureau of Statistics (1997); Palestinian Central Bureau of Statistics (1998); United Nations (2001); Population Reference Bureau (2001).

נספח 2 (המשך)

TABLE 5. WORLD AND DIASPORA JEWISH POPULATION, BY MAIN FACTORS OF CHANGE, ASSUMING MIGRATION AND FERTILITY RATES AS OF LATE 1990s, 2000-2050 (THOUSANDS)[a]

Region and factors of change	2000-2010	2010-2020	2020-2030	2030-2050
Total world				
Initial Jewish population	13,109	13,428	13,847	14,125
Final Jewish population	13,428	13,847	14,125	14,480
Difference	319	419	298	355
Thereof: Diaspora				
Initial Jewish population	8,235	7,863	7,619	7,250
Final Jewish population	7,863	7,619	7,250	6,251
Difference	-372	-244	-369	-999
Net migration balance with Israel	-105	-49	-28	-34
Natural and other change[b]	-267	-195	-341	-965

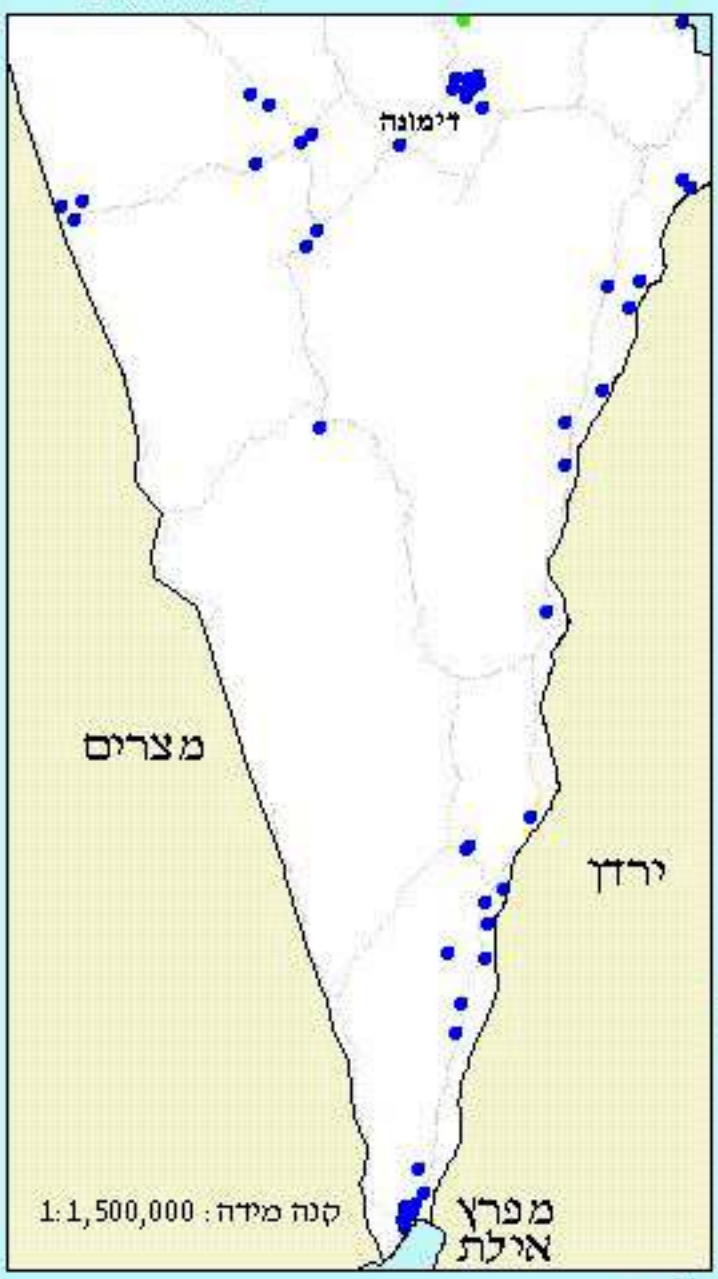
a. Beginning of year estimates. Projection baseline: 1995. Minor discrepancies due to rounding.
b. Balance of births, deaths and Jewish identification change.
Source: DellaPergola, Rebhun, Tolts (2000).

נספח 2 (המשך)

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה
יחידת המפ"ג

דת עיקרית

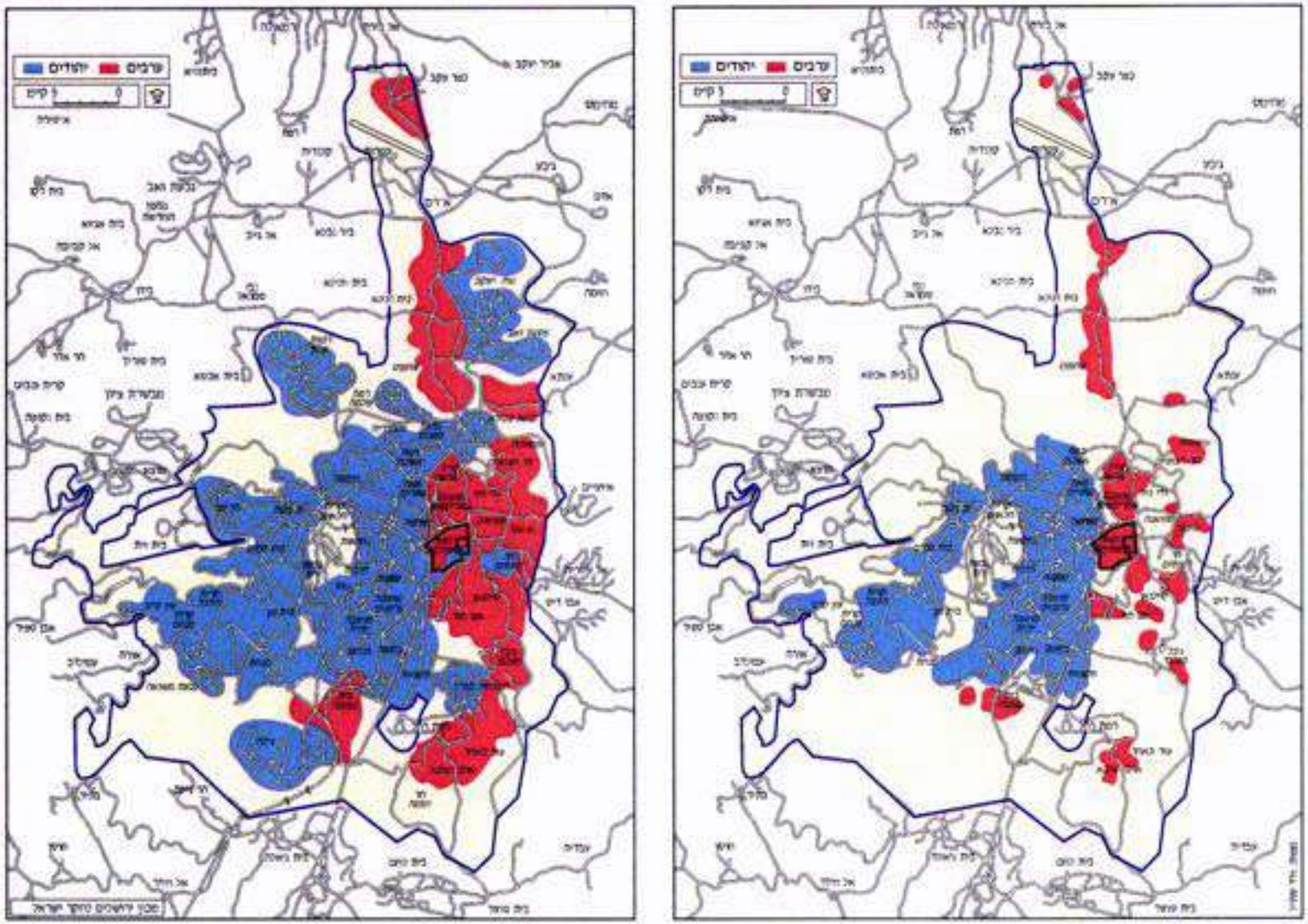
כלל ארצי

נספח 4

מפה דמוגרפית - ירושלים

פריסת האוכלוסיה בירושלים 1967 - 1997

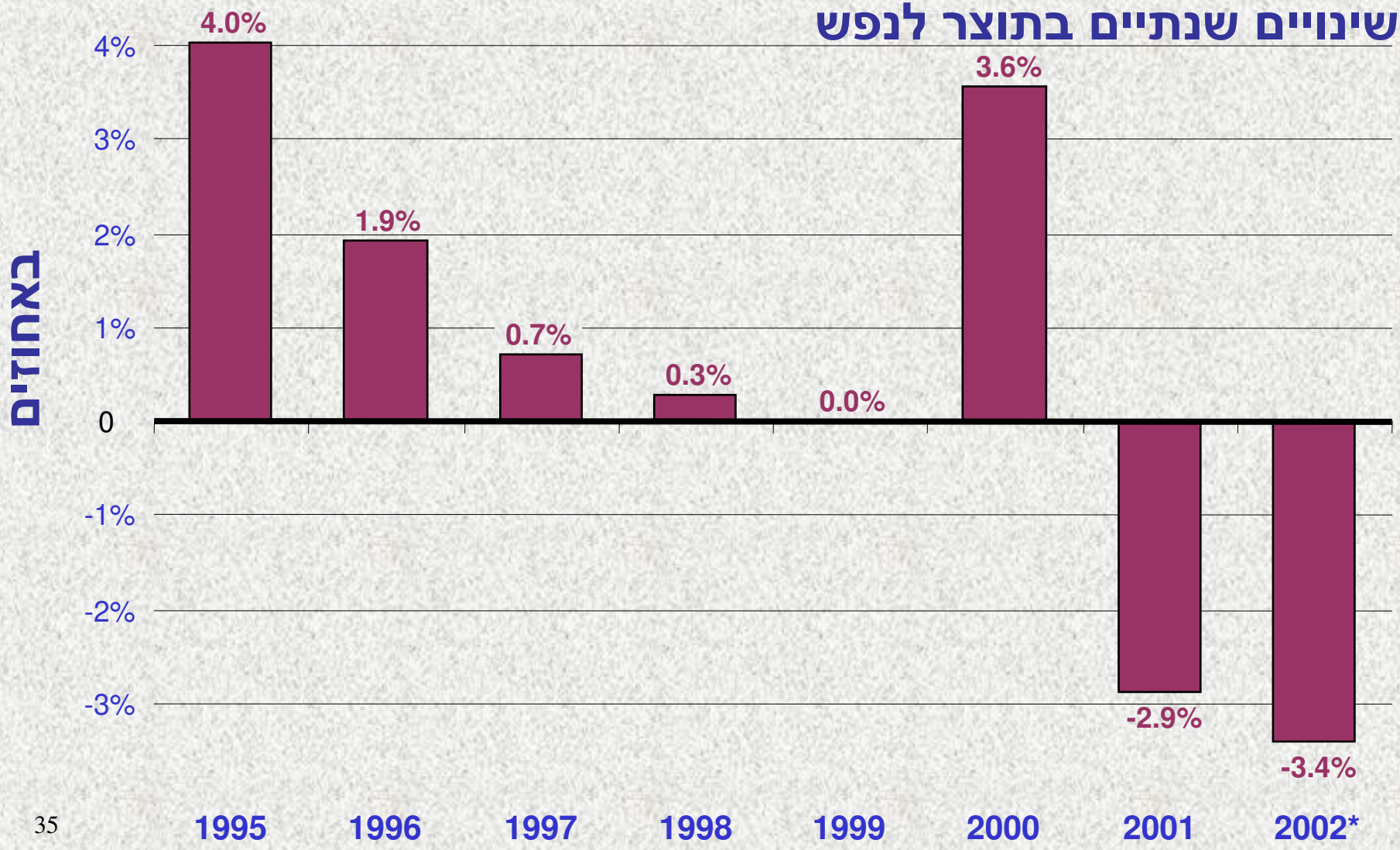

נספח 5 (עמ' 35-49)

נתונים כלכליים

צמיחה כלכלית

שינויים שנתיים בתוצר לנפש

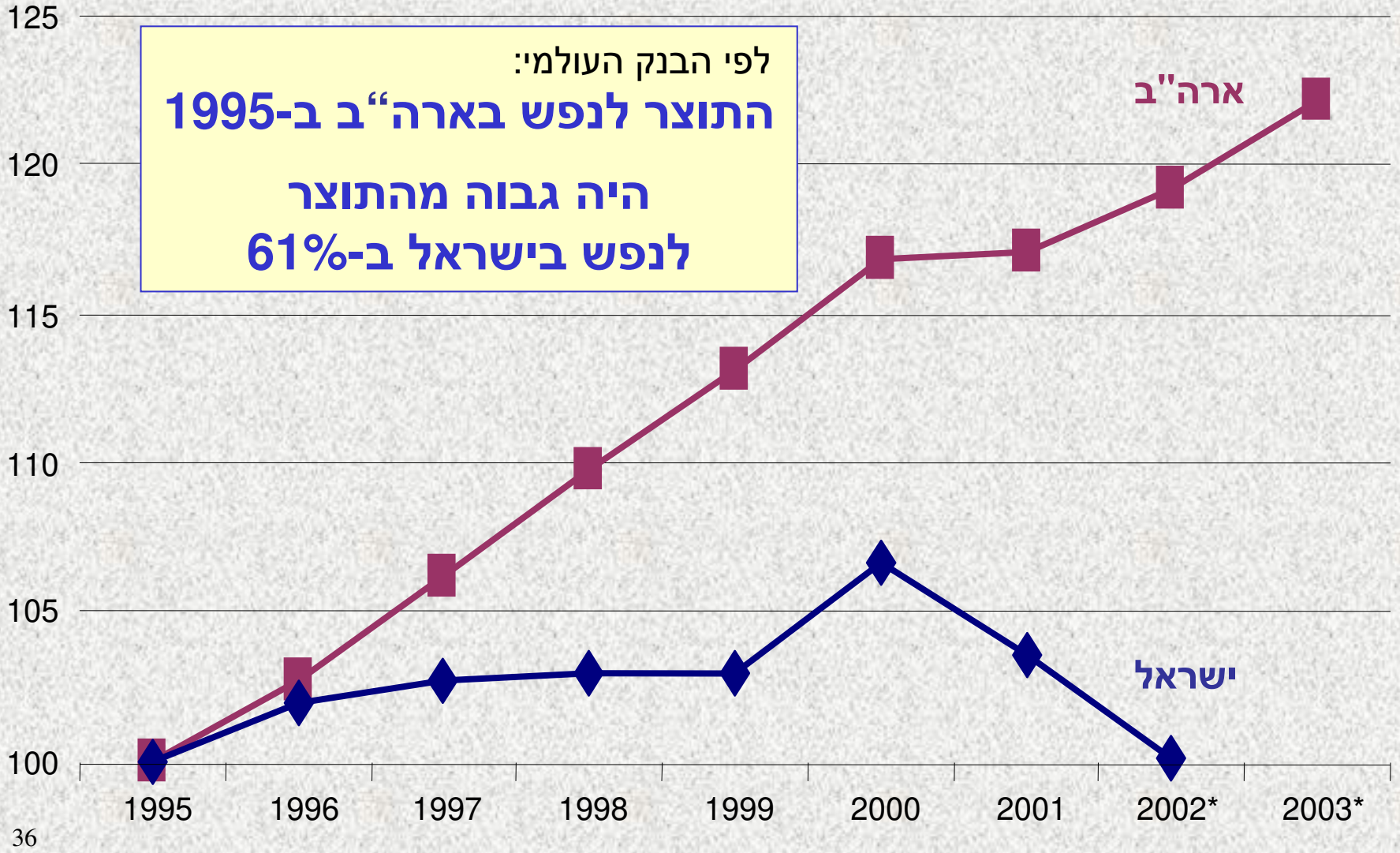

* תחזית של משרד האוצר

מקור: לשכה מרכזית לסטטיסטיקה

צמיחה בתוצר לנפש בישראל ובארה"ב

100=1995

לפי הבנק העולמי:

התוצר לנפש בארה"ב ב-1995

היה גבוה מהתוצר

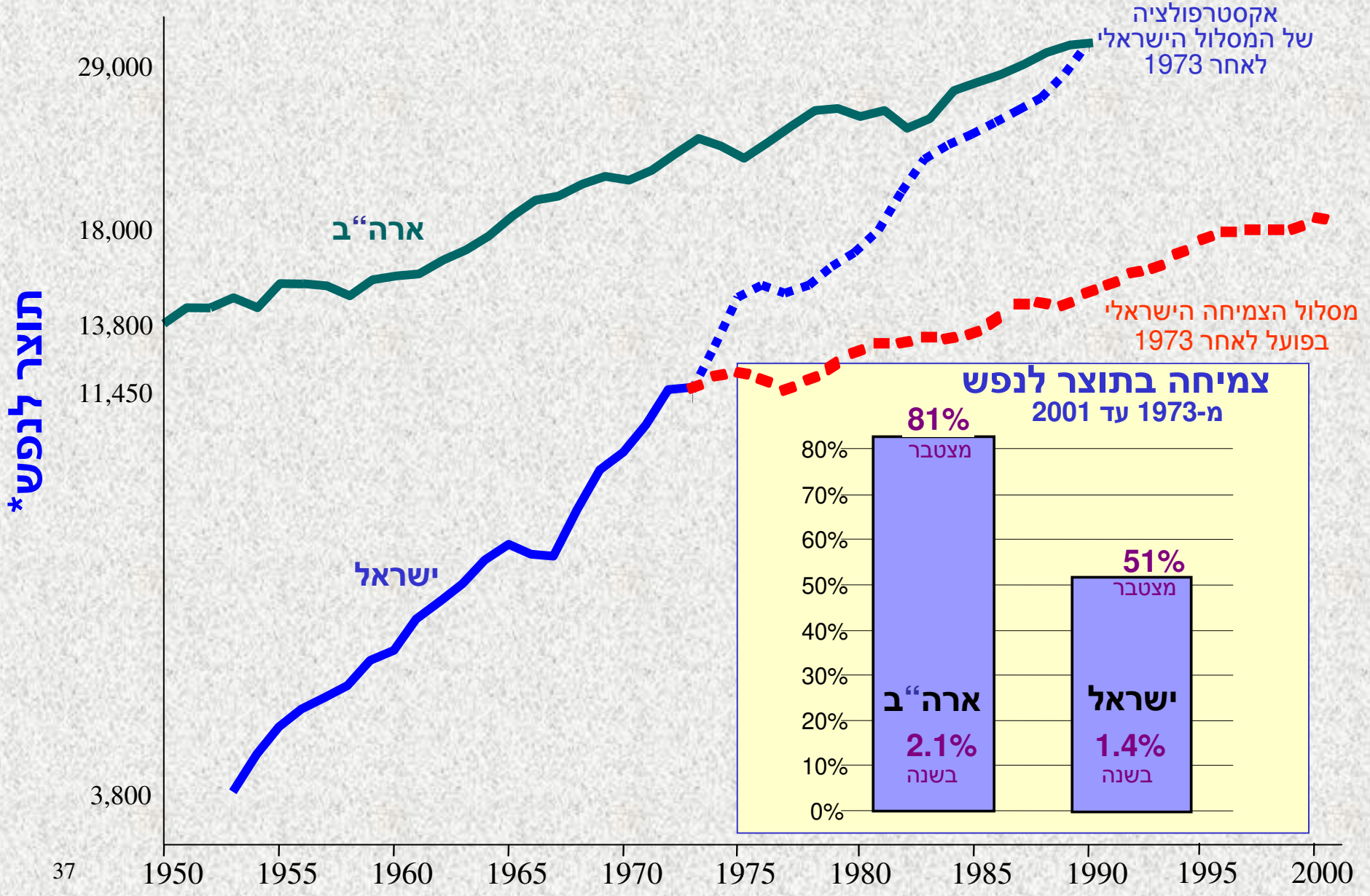
לנפש בישראל ב-61%

* תחזיות של משרד האוצר (עבור ישראל) וה-Economist (עבור ארה"ב)

מקורות: למ"ס, BEA, שנתון סטטיסטי של ארה"ב

מסלולי הצמיחה של ישראל וארה"ב

1950-2001

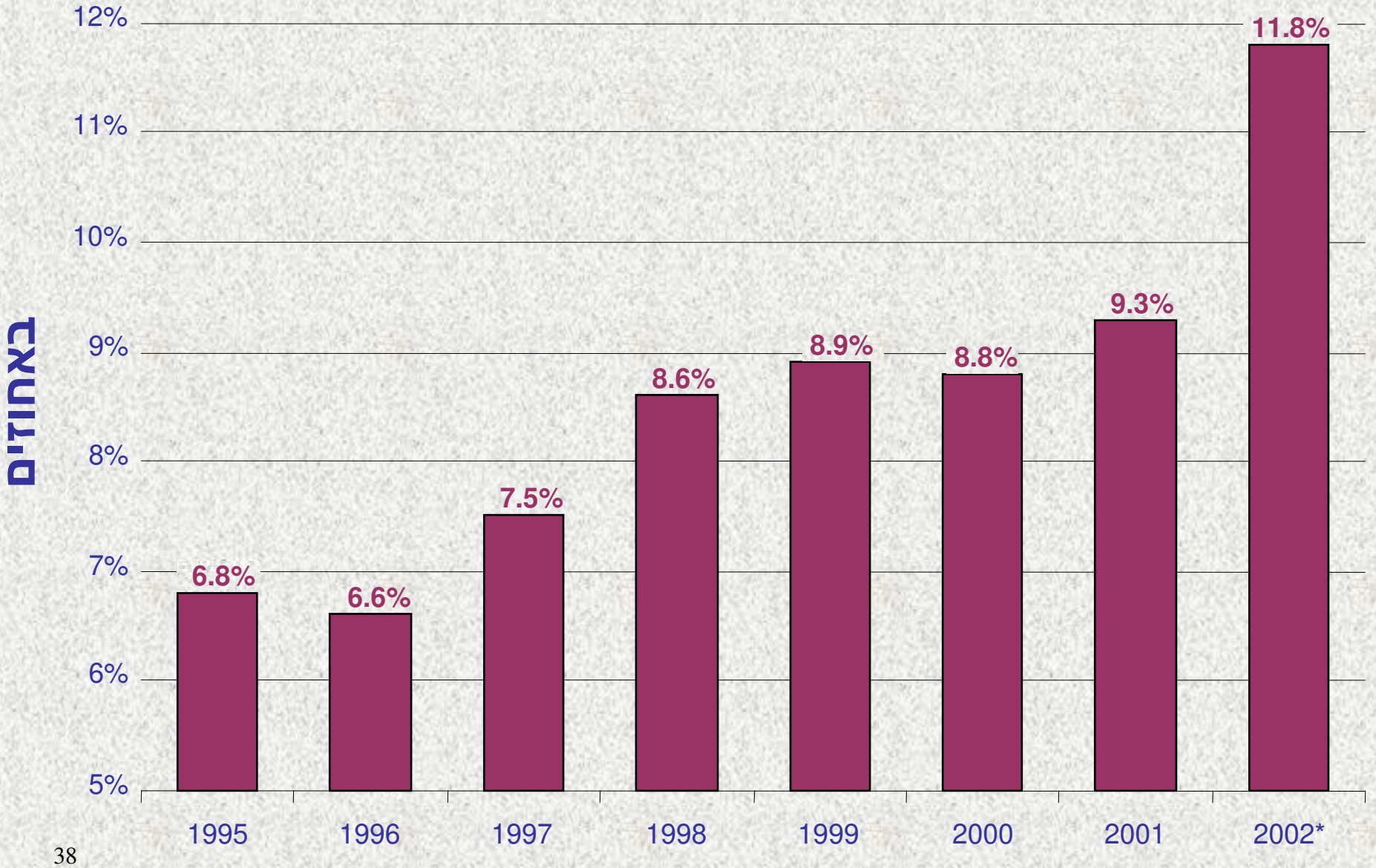

37

* בדולרים בינלאומיים, מחירי 2000, סרגל מידה לוגריתמי

מקור: בן-דוד ופאפל (1998) Review of Economics and Statistics, בן-דוד (1999) "הארץ"

שיעורי אבטלה

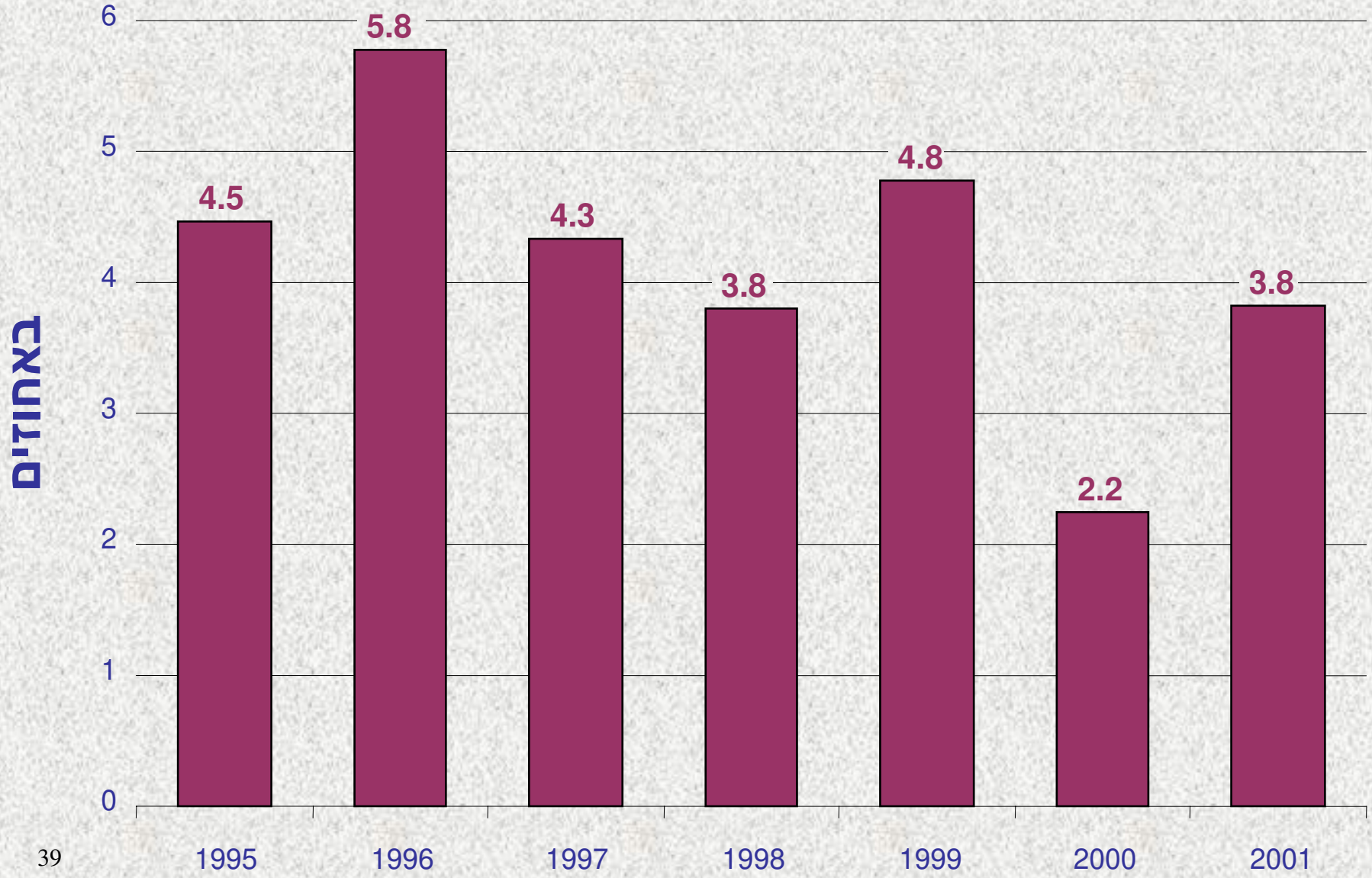

* תחזית של בנקים מסחריים

מקור: בנק ישראל (2002)

גירעון ציבורי

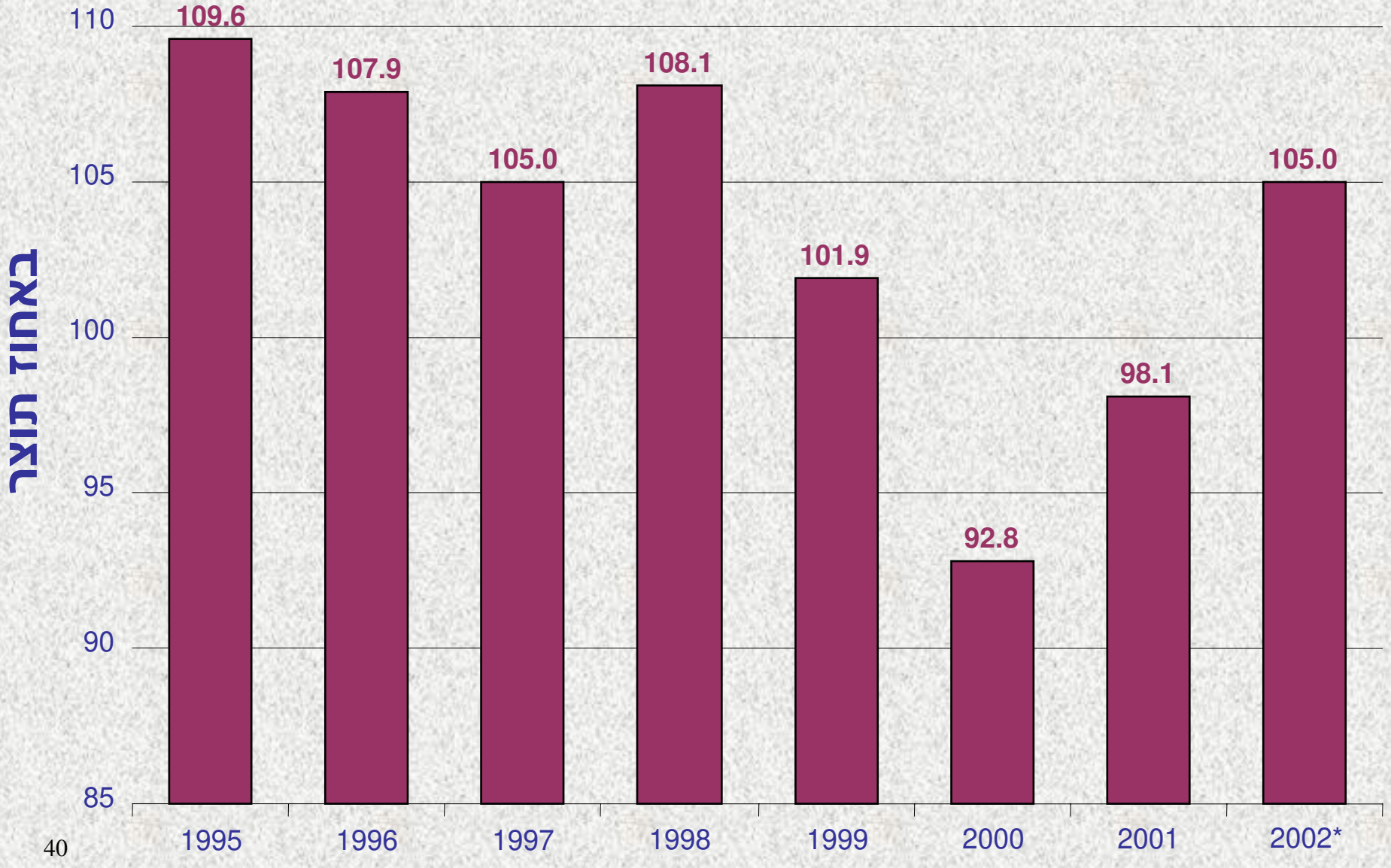
כאחוז מהתוצר

מקור: בנק ישראל (2002)

חוב ציבורי

כאחוז מהתוצר

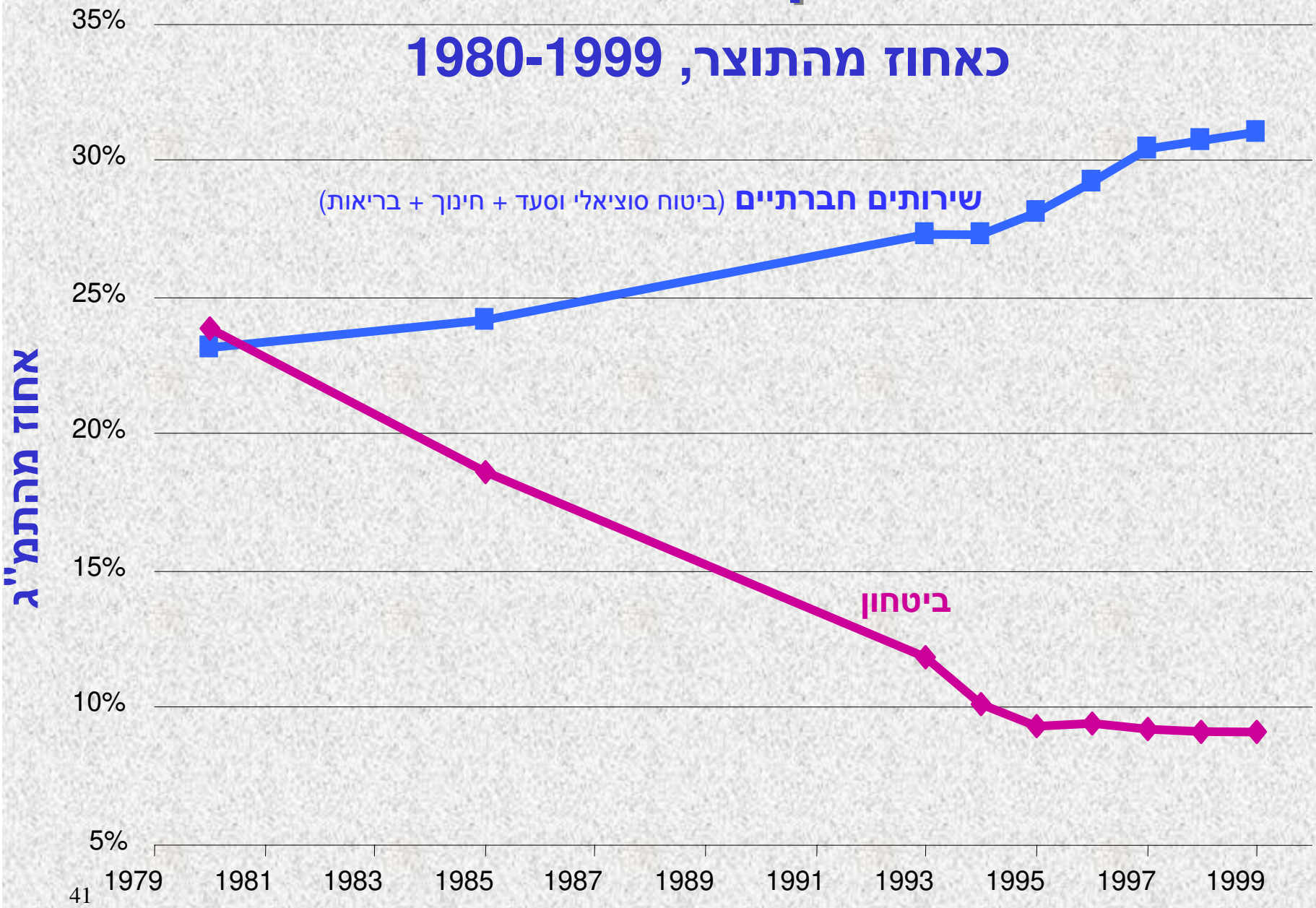

* תחזית של בנקים מסחריים

מקור: בנק ישראל (2002)

יחס המרכיבים העיקריים של ההוצאה הלאומית

כאחוז מהתוצר, 1980-1999

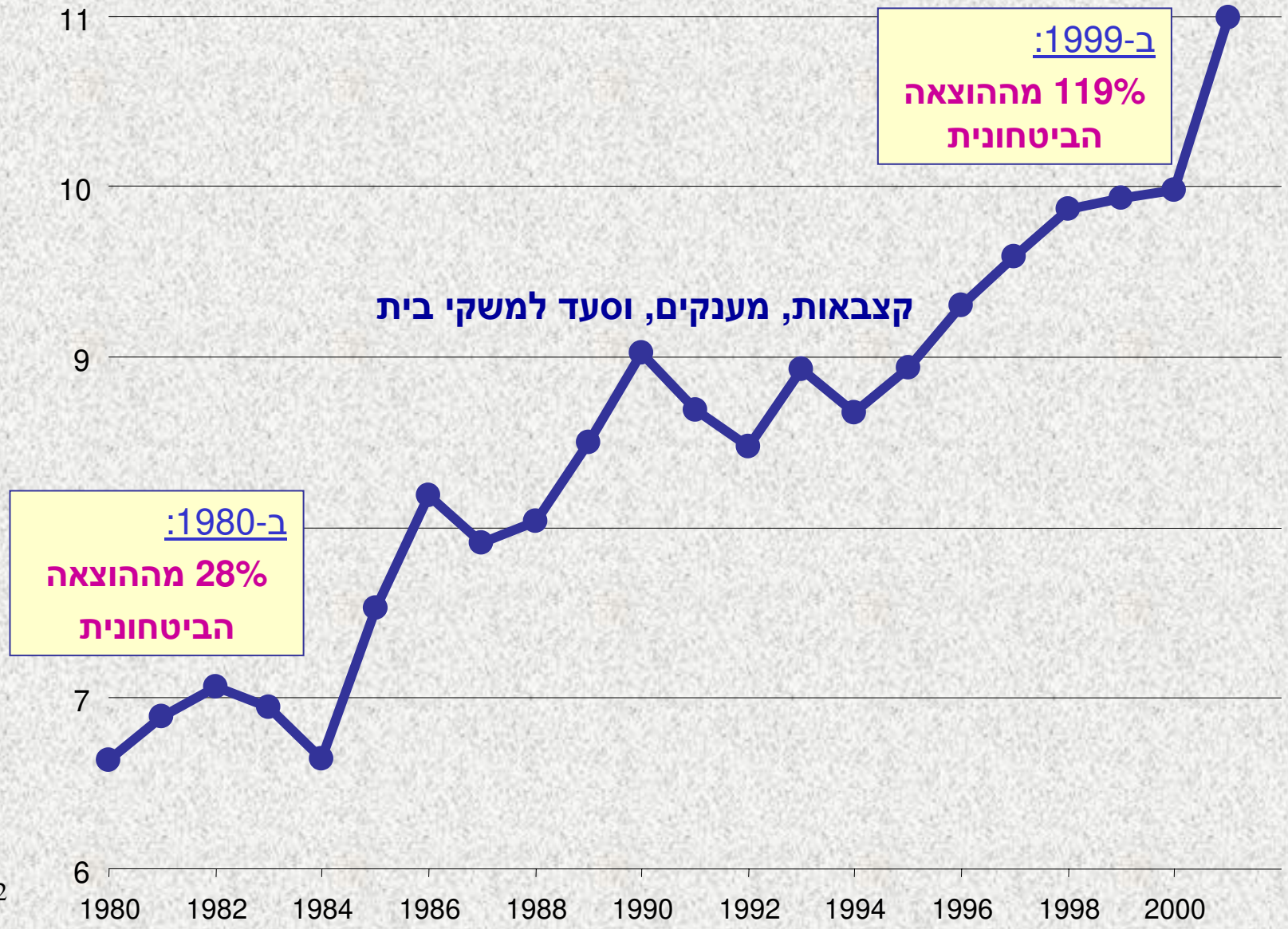

הוצאות לאומיות על חינוך ובריאות. הוצאות ציבוריות על ביטוח סוציאלי וסעד.

מקור: עיבוד נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

קצבאות, מענקים, וסעד למשקי בית*

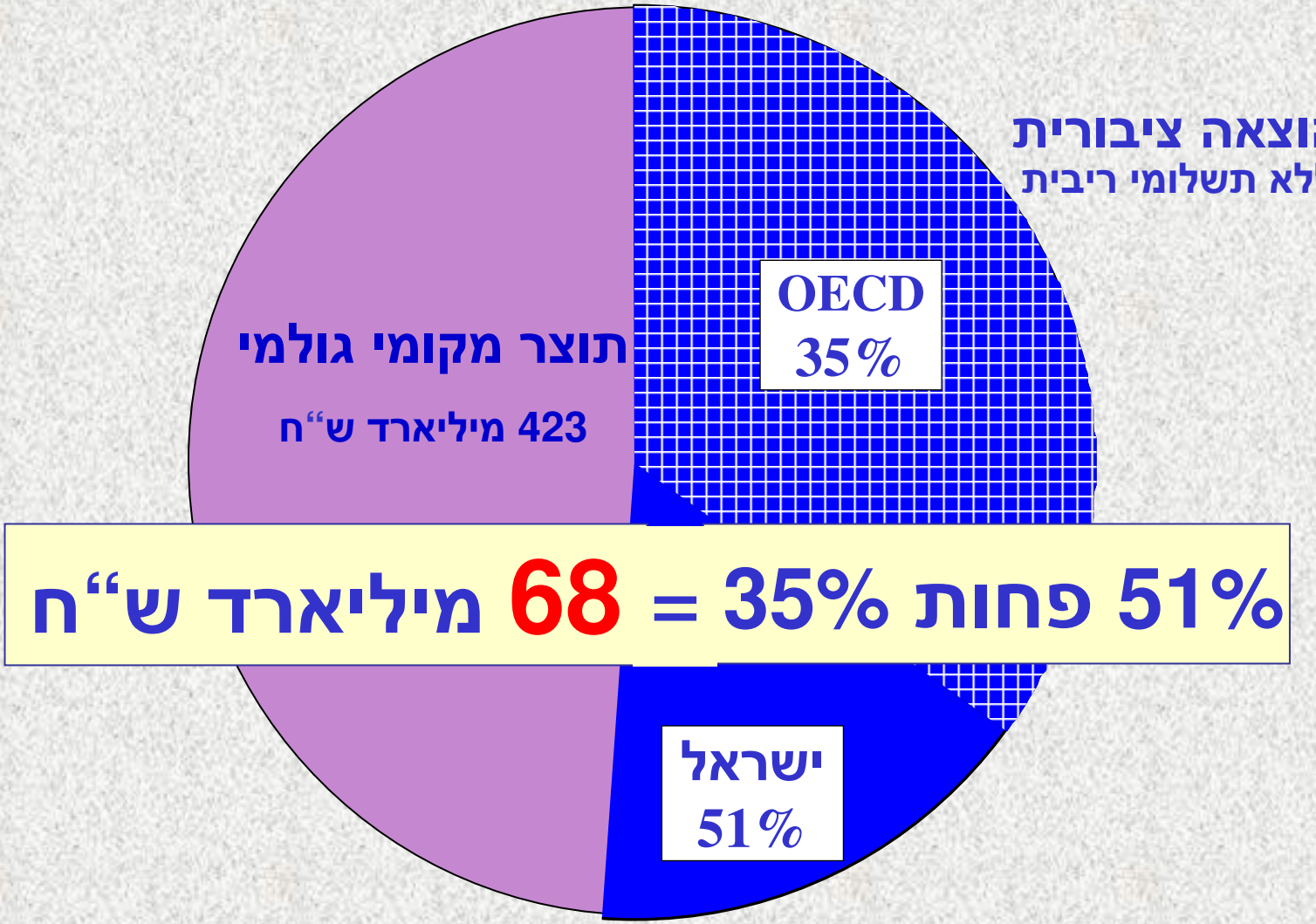
כאחוז מהתוצר המקומי הגולמי, 1980-2001

מקור: עיבוד נתוני בנק ישראל והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה

* ללא סיוע לקליטה ולשיכון

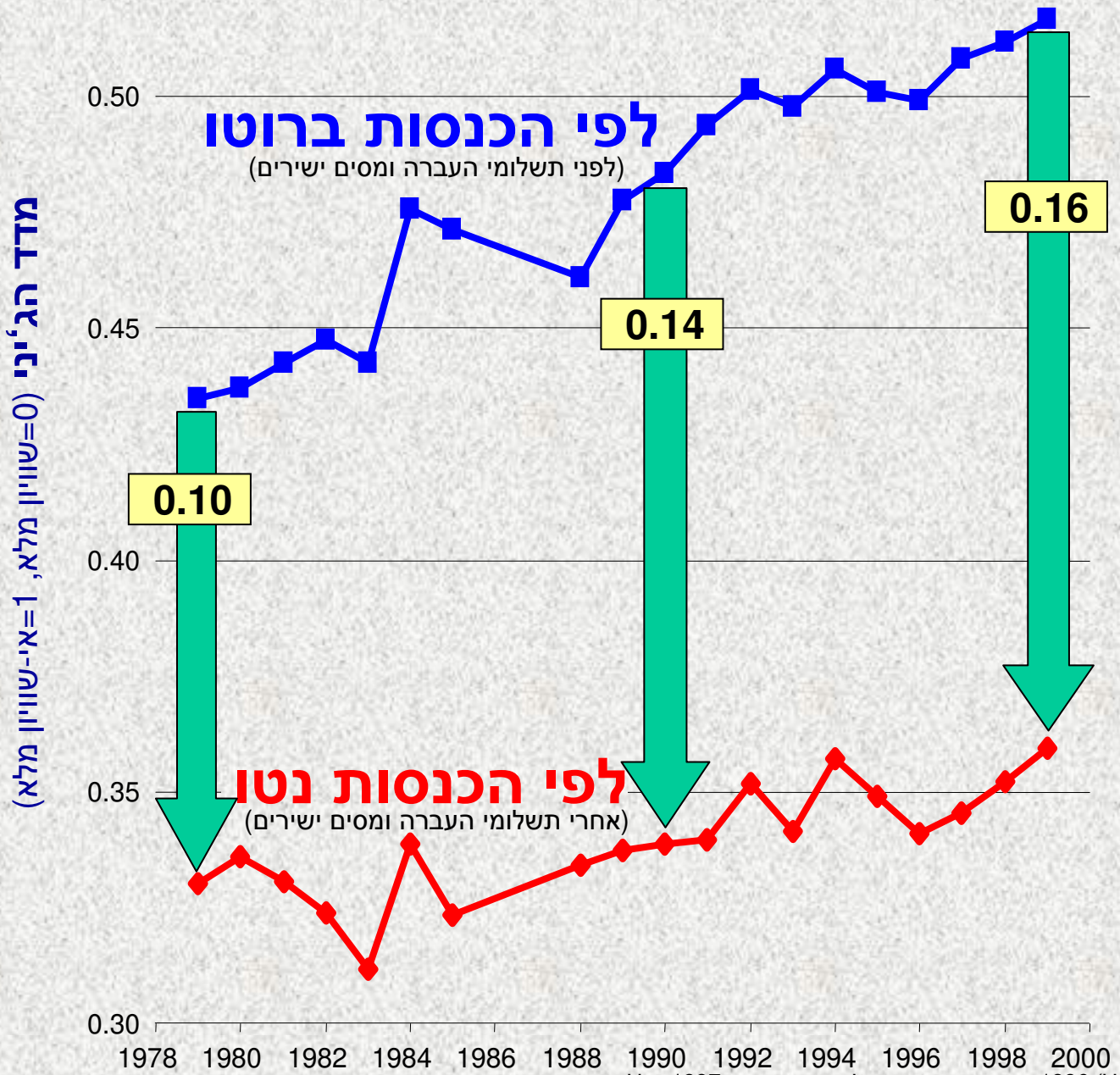
תוצר ישראל, 1999

51% פחות 35% = 68 מיליארד ש"ח

מקור: עיבוד נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, בנק ישראל, וה-OECD

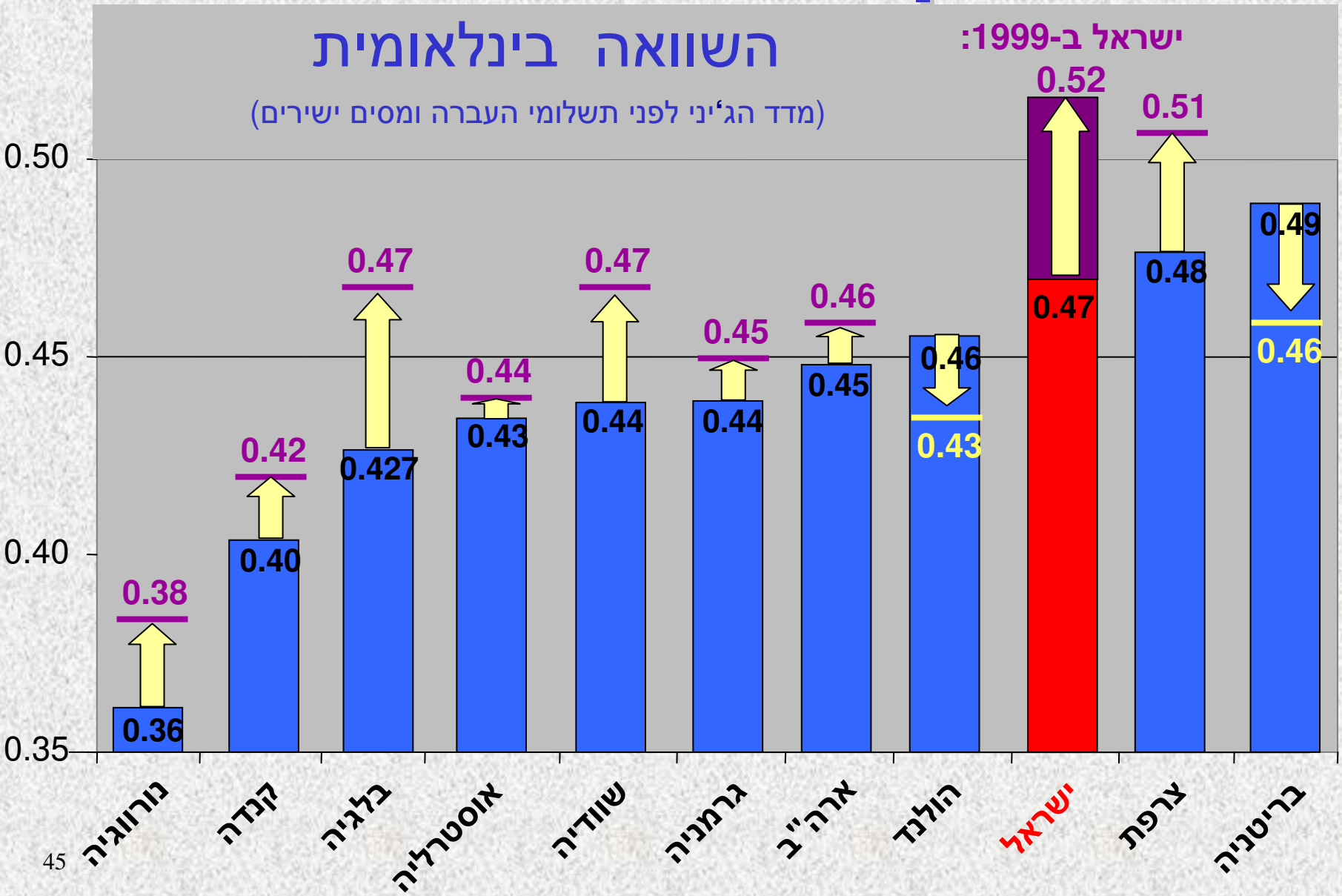
אי-שוויון בישראל על פני זמן*, 1979-99

* שיעורי השינוי של בג'יני עד (וכולל) 1996 הנם עבור שכירים בלבד. הנתונים מ-1997 כוללים עצמאיים.

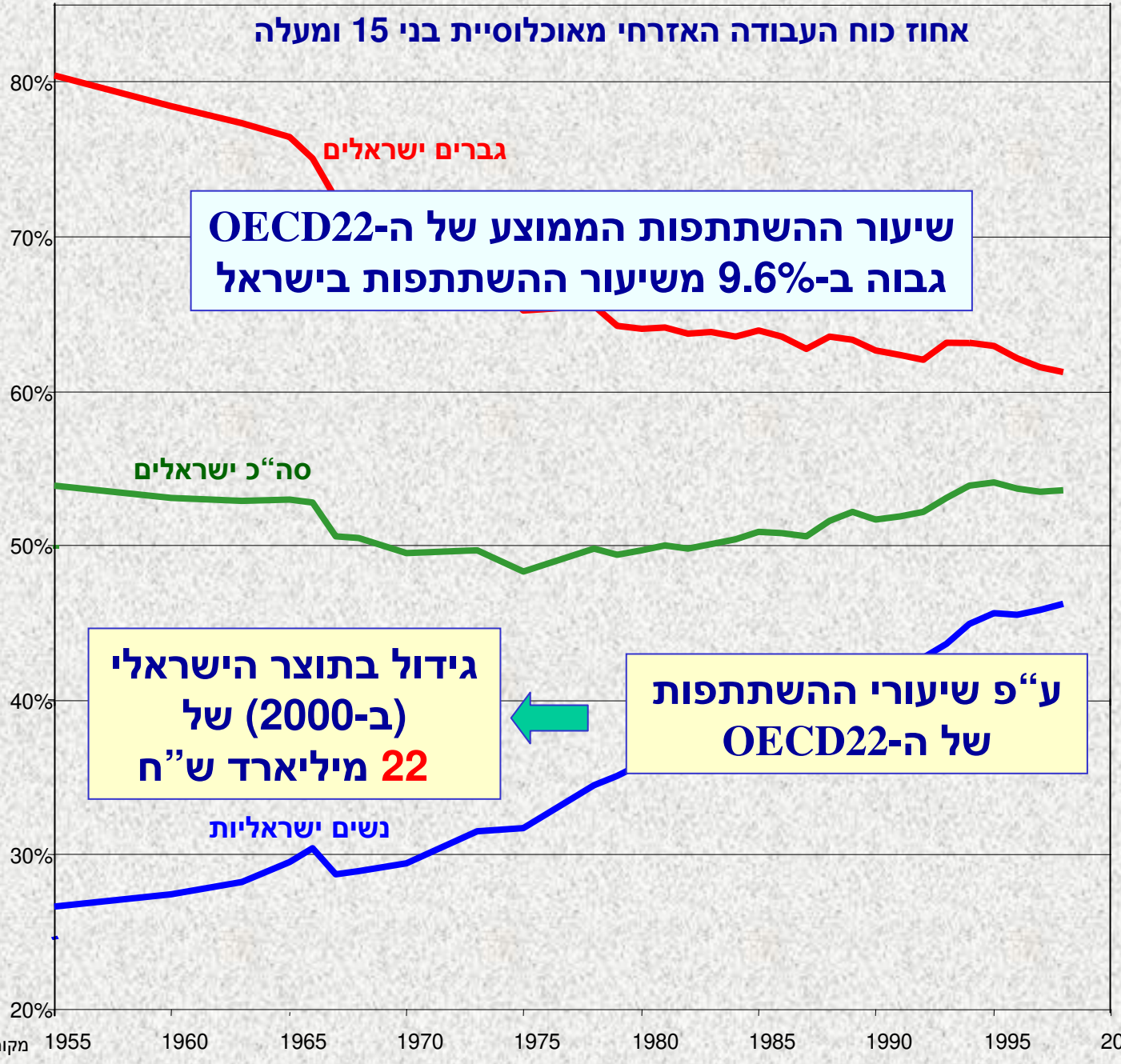
מקור הנתונים: המוסד לביטוח לאומי

אי-השוויון בשנות ה-80 וה-90

מקור הנתונים: המוסד לביטוח לאומי

שיעור השתתפות האוכלוסייה בכוח העבודה

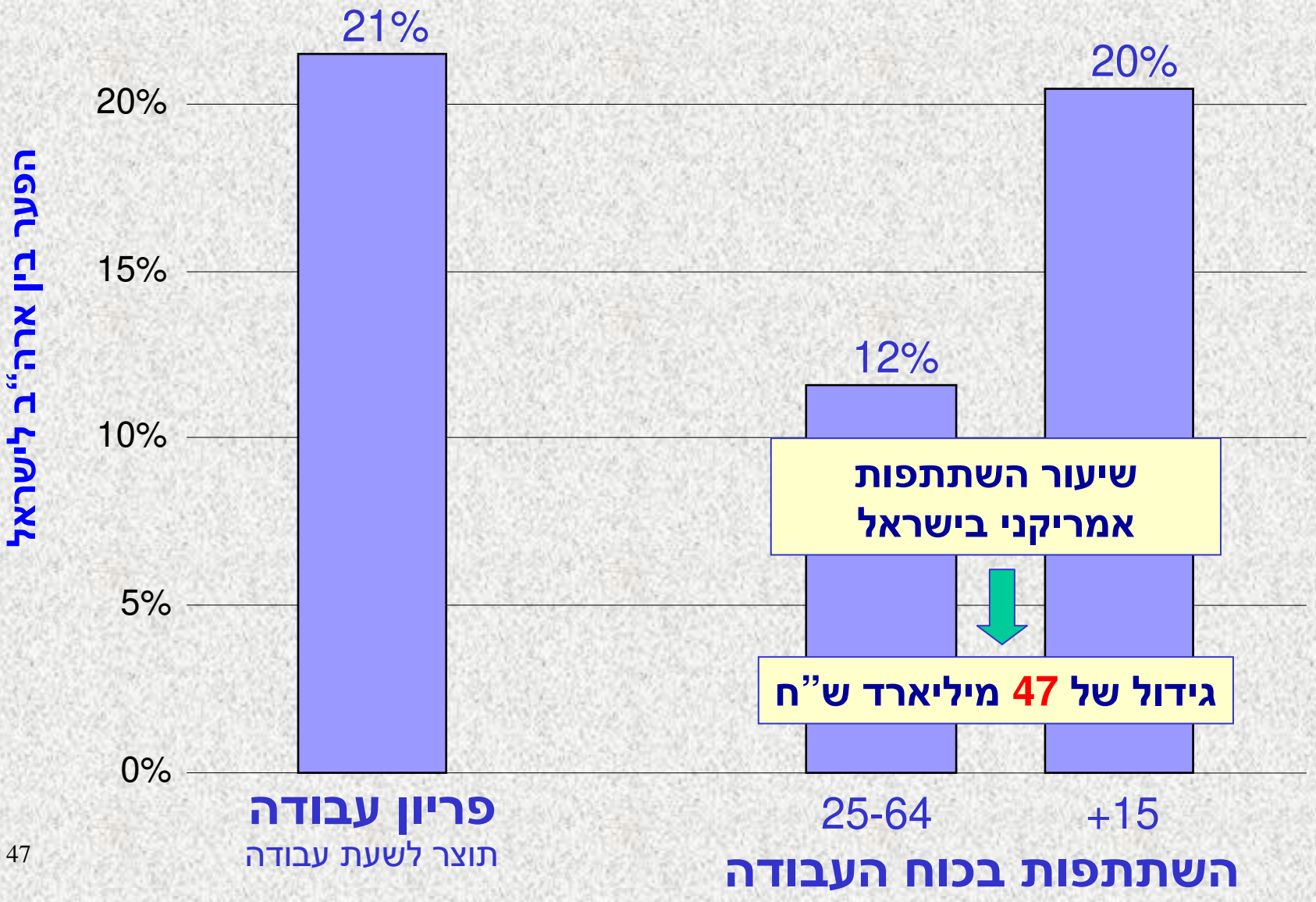

46

ממוצע של 19
מדינות מה-OECD

מקור: עיבוד נתוני למ"ס ו-ILO

השוואת כוח העבודה של ארה"ב וישראל, 1997

מקורות: עיבוד נתוני ה-ILO והבנק העולמי

משקל העובדים הזרים בכוח העבודה האזרחי

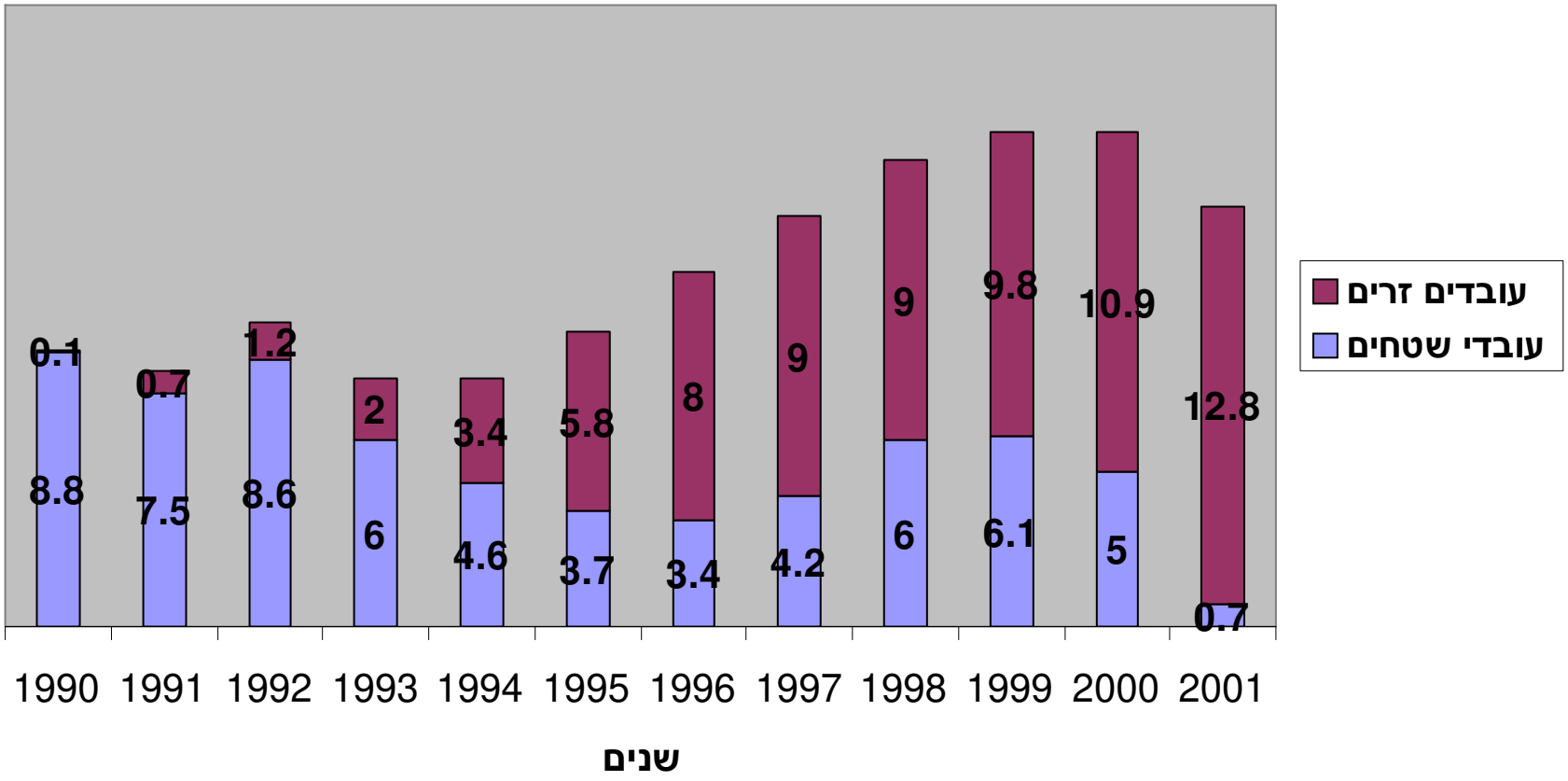
השוואה בינלאומית, 1999

מקור: מחלקת המחקר,בנק ישראל

דן בן-דוד, בית הספר למשל ולמדיניות, אוניברסיטת תל-אביב

אחוז המועסקים מהשטחים והעובדים הזרים מתוך סך המועסקים בסקטור העסקי, 1990-2001

נספח 6

6.1 - הצוות

ראשי הצוות

אורי שגיא

גלעד שר

חברי הצוות

שמשון צלניקר, ראש מכון ון ליר בירושלים

יפתח ספקטור

פיני מידן-שני

דוד שטנר

עומר בר-לב (הצטרף במחצית הדרך)

מוטי קריסטל

מזכירת הצוות

טלי בילר

6.2 - מומחים שהופיעו בפני הצוות

שאול אריאלי
גדעון ביגר
יצחק בריק
סרג'יו דלה-פרגולה
בארי הולצמן
עוזי וכסלר
שלמה חסון
מאיה חֹשן
עזרא סדן
ארנון סופר
יעקב עמידרור
משה שחל
דן שיפטן
עתניאל שנלר

הערה: חלק מן המומחים שהופיעו לפנינו ביקשו כי שמם לא יצוין.

6.3 - משתתפי הסימפוזיונים

הסימפוזיון הראשון

אורי אגמון
עמי איילון
שאול אריאלי
ע׳מר בר-לב
גוני בר-סלע
ישראל הראל
מתן וילנאי
רמי טל
עמוס ידלין
דני יתום
משה לוי
אריה מינטקביץ׳
ארנון סופר
אשר ססר
רוני ענבר
זהרה ענתבי
אילן קציר
בועז קרני
דני רוטשילד
אליק רון
עתניאל שנלר
הרצל שפיר
ברוריה שרון

הסימפוזיון השני

אמונה אלון
דני אשור
רותי בייט
רעיה בירן
יצחק בריק
גוני בר-סלע
גבריאל גורן
אלי הורוביץ
יאיר הירשפלד
ציפי הכט
ישראל הראל
אבשלום וילן
ישראל חסון
יגאל יוסף
אהוד יערי
נד לזרוס
סמדר לנדאו
רות לפידות
איל מגד

עדי מינץ
סבין סיטרוק
סמי סמוחה
עמנואל סקל
גיורא ענבר
רוני ענבר
זהרה ענתבי
שי פלדמן
יחיעם פריאור
איטה פרינס-גיבסון
רותי קפלנסקי
משה קריף
נפתלי רוטנברג
אליק רון
דני רשף
שלמה שהם
עתניאל שנלר